CRNA GORA
Ministarstvo za ljudska
i manjinska prava

Adresa:Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130,
81000 Podgorica,
Crna Gora
tel: +382 20 234 193
fax: +382 20 234 198
www.minmanj.gov.me

DIREKTORAT ZA UNAPREĐENJE I ZAŠTITU PRAVA MANJINSKIH NARODA I DRUGIH MANJINSKIH NACIONALNIH ZAJEDNICA

PETI IZVJEŠTAJ CRNE GORE O SPROVOĐENJU EVROPSKE POVELJE O REGIONALNIM ILI MANJINSKIM JEZICIMA

Podgorica, maj 2019. Godine

Uvodni dio

Ljudska prava u Crnoj Gori garantovana su i zaštićena Ustavom Crne Gore, zakonima i ostalim propisima donijetim u skladu sa Ustavom, uz obezbijeđenje najvećeg stepena poštovanja međunarodnih standarda u oblasti sprovođenja i zaštite ljudskih prava i sloboda. Ustav posvećuje veliku pažnju zaštiti identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kojima se jemče prava i slobode koje mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima.

Crna Gora je ustavno definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Nosilac suverenosti je građanin koji ima crnogorsko državljanstvo. Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unapređenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu.

Ustav Crne Gore (»Službeni list Crne Gore«, br.01/07 od 25.10.2007) u članu 13 stav 1 govori o tome da je u Crnoj Gori službeni jezik crnogorski, dok u stavu 3 propisuje da su srpski, bosanski, albanski i hrvatski jezik u službenoj upotrebi.

Lingvistička slika prema podacima Zavoda za statistiku (MONSTAT) u Crnoj Gori je sledeća: srpskim jezikom govori 265.895 ili 42,88 % stanovnika, crnogorskim jezikom govori 229.251 ili 36,97 % stanovnika, albanskim jezikom govori 32.671 ili 5,27 % stanovnika, bosanskim jezikom govori 33.077 ili 5,33 % stanovnika, romskim jezikom govori 5.169 ili 0,83% stanovnika i hrvatskim jezikom govori 2.791 ili 0,45% stanovnika.

Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima kojoj je Crna Gora pristupila 6. juna 2006.godine, obavezali smo se da sprovedemo načela sadržana u ovom medjunarodnom dokumentu, dok se Zakonom o ratifikaciji Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, Crna Gora odredila da će se ona [Povelja] odnositi na korišćenje albanskog i romskog jezika. Izmjenama zakona u oblasti obrazovanja na maternjem jeziku iz 2011. godine, predmet koji se do tada zvao „maternji jezik“ preimenovan je u predmet pod nazivom „crnogorski, srpski, hrvatski i bosanski jezik“.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama definiše manjinu kao grupu državljana Crne Gore, brojčano manju od preovladajućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Crnu Goru i motivisana je željom za iskazivanje i očuvanje nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Skupština Crne Gore je 27. aprila 2017. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama.

Osnovni razlozi donošenja ovog Zakona usmjereni su ka intervenciji u dijelu institucionalne podrške ostvarivanju manjinskih prava i sloboda, transparentnosti i efikasnosti procedura kojima se vrši raspodjela sredstava za realizaciju projekata namijenjenih aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog,

kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta; pravnom pozicioniranju CEKUM[1]-a; kao i jačanju kapaciteta savjeta manjina; preciznijem definisanju određenih pojmovi kao što je „značajan dio", i slično.

Reforma Fonda[2] je fokusirana na sprječavanje objektivno mogućeg konflikta interesa, uvođenje dvostepenosti kod odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i podizanju kvaliteta monitoringa i evaluacije podržanih projekata. Takav pristup je zasnovan i na određenim manjkavostima koje su uočene od strane državnih institucija koje vrše kontrolu utroška budžetskih sredstava (Državna revizorska institucija), kao i od Evropske komisije, Savjeta Evrope, nadležnog komiteta UN[3] i drugih subjekata.

Skupština Crne Gore je, radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, osnovala Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava u ovim i drugim oblastima. Skupština Crne Gore je dana 16. oktobra 2017. godine donijela Odluku o izmjenama i dopuni odluke o osnivanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava[4]. Fond se finansira iz budžeta Crne Gore sa najmanje 0,15 % sredstava tekućeg budžeta.

Izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, pravno se pozicionira Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina. U cilju promocije i zaštite manjinskih prava, podsticanja očuvanja, razvoja i izražavanja kulture manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, podsticanja duha tolerancije, međukulturalnog dijaloga, uzajamnog poštovanja i razumijevanja, Vlada Crne Gore je osnovala Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina. Vlada Crne Gore je, na sjednici od 24 . avgusta 2017. godine, donijela odluku o organizovanju javne ustanove Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina[5].

Članom 33 Zakona o manjinskim pravima i slobodama definisano je da manjinski narod ili druga manjinska nacionalna zajednica i njihovi pripadnici, u cilju očuvanja svog ukupnog nacionalnog identiteta i unapređenja svojih sloboda i prava, mogu osnovati savjet tog manjinskog naroda ili te manjinske nacionalne zajednice.

U cilju unapređenja finansijskog i narativnog izvještavanja Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je za savjete manjina kreiralo poseban obrazac za izvještavanje. Pored izvještaja, savjeti dostavljaju i program rada za tekuću godinu. Savjeti manjinskih naroda ili drugeih manjinskih nacionalnih zajednica (u daljem tekstu Savjeti), u skladu sa Zakonom o manjinskim pravama i slobodama, obavezni su da do 31. januara tekuće za prethodnu godinu, podnesu Ministarstvu za ljudska i manjinska prava kao i nadležnom radnom tijelu Skupštine Crne Gore do 31. marta tekuće za predhodnu godinu, Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju i izvještaj nezavisnog revizora.

Ovim Zakonom, savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za funkcionisanje i realizaciju programskih sadržaja, obezbjeđuju se sredstva u iznosu od

[1]Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore
[2] Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore
[3]Ujedinjene Nacije / eng. *United Nations*
[4]"Službeni list Crne Gore", br. 068/17 od 20.10. 2017.godine
[5]"Službeni list Crne Gore", br. 060/17 od 30.09.2017.godine

najmanje 0,05% tekućeg budžeta. U 2018. godini, a i tekućoj godini, iznos ovih sredstava je 600.000 eura po godini, odnosno 100.000 eura po savjetu po godini.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama dato je i pravo na upotrebu svog jezika i pisma. Posljednjim izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama preciznije se definišu određeni pojmovi, pa se tako „značajan dio" zamjenjuju se riječima: „najmanje 5%", dakle u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili 5 % stanovništva, prema rezultatima dva poslednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Članom 28 Zakona o manjinskim pravima i slobodama definisana je obaveza lokalne samouprave, da u jedinicama lokalne samouprave u kojima većinu ili najmanje 5% stanovništva čine manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, lokalna samouprava je dužna da, u okviru plana i programa za djelotvorno učešće lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova ili donošenjem posebnog plana i programa, preko savjeta odnosnih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, obezbijedi uslove za učešće manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u donošenju programa razvoja opštine, prostornih i urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana i uredi način i postupak učešća manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u vršenju javnih poslova i da odredi organ koji sprovodi javnu raspravu po tim i drugim aktima.

Na osnovu člana 36i stav 9 Zakona o manjinskim pravima i slobodama ("Službeni list RCG", br. 031/06, br. 051/06, br. 038/07 i "Službeni list CG", br. 002/11, br. 008/11 i br. 031/17) Ministarstvo za ljudska i manjinska prava donijelo Pravilnik o kriterijumima za vrijednovanje i raspodjelu sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata iz sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava ("Službeni list Crne Gore", br. 014/18 od 04. 10.2018).

Ovim pravilnikom propisuju se način vrednovanja projekata prema kriterijumima za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, izgled i sadržaj obrasca na kojem se podnosi projekat i obrasca na kojem se vrši vrednovanje projekata, kao i potrebna dokumentacija kojom se dokazuje ispunjenost propisanih kriterijuma i uslova za učešće na javnom konkursu za raspodjelu sredstava.

Pripremljen je nacrt Strategije manjinske politike 2019-2024 sa akcionim planom za 2019. i 2020. godinu, u skladu sa uporedno-pravnim medjunarodnim standardima. U njoj su definisane mjere, način i dinamika za sprovođenje mjera koje imaju za cilj zaštitu i unapredjivanje uslova života manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u cjelini, a koje su državni organi dužni postepeno da realizuju u periodu implementacije dokumenta u cilju postizanja pune integracije manjina u crnogorsko društvo i izgradnji Crne Gore kao interkulturalnog društva.

Pored Zakona o manjinskim pravima i slobodama, pravni okvir kojim su regulisana prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine zakoni i drugi akti kojim se

reguliše ostvarivanje prava iz pojedinih oblasti, kao što su obrazovanje, informisanje, kultura, upotreba jezika i pisma itd.

Zakonom o lokalnoj samoupravi (,,Sl. list CG'', broj 2/18), kao sistematskim za oblast lokalne samouprave, propisano je da su u vršenju svojih poslova organi lokalne samouprave dužni da obezbijede jednaku zaštitu prava i na zakonu zasnovanih pravnih interesa lokalnog stanovništva i pravnih lica i da opština obezbjeđuje uslove za zaštitu i unapređenje manjinskih prava.

Nadalje su sadržana rješenja kojima se obezbjeđuje zaštita prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na način što je propisano da je opština dužna da obezbijedi uslove za zaštitu i unapređenje manjinskih prava i rodne ravnopravnosti (čl. 11), da lokalni službenici odnosno namještenici ne smiju u obavljanju svojih poslova vršiti diskriminaciju po osnovu pripadnosti nekoj manjinskoj nacionalnoj zajednici odnosno nekom manjinskom narodu (član 95).

U cilju obezbjeđivanja i unapređenja prava srazmjerne zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica propisana je obaveza jedinice za upravljanje ljudskim resursima da prati sprovođenje mjera radi postizanja jednake zastupljenosti istih (član 146, stav 1, alineja 5).

Takođe, zakonom je propisano da se program javne rasprave, u opštinama gdje većinu ili značajan dio stanovništva čine pripadnici manjinskih naroda odvija i na njihovom jeziku (član 168, stav 2).

Odredbom člana 94 Zakona o izboru odbornika i poslanika propisano je da u raspodjeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% od ukupnog broja važećih glasova u izbornoj jedinici.

„Izuzetno od stava 1 ovog člana:

1.) izborne liste za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izbornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna - zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata;

2.) u slučaju da ni jedna od izbornih lista za izbor poslanika pripadnika hrvatskog naroda u Crnoj Gori ne ispuni uslove iz stava 1 ovog člana i tačke 1 ovog stava, najuspješnija od njih, sa najmanje 0,35% važećih glasova stiče pravo na jedan poslanički mandat;

3.) izborne liste za izbor odbornika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izbornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od nih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata pojedinačno sa dobijenim brojem važećih glasova;

Pravo iz stava 2 tačka 1 ovog člana koriste izborne liste pripadnika određenog - istog manjinskog naroda, odnosno određene - iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izbornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Pravo iz stava 2 tačka 3 ovog člana koriste izborne liste pripadnika određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva na državnom nivou i sa učešćem od 1,5% do 15% od ukupnog stanovništva na teritoriji opštine, Glavnog grada, odnosno Prijestonice, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Učešće izborne liste pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice u predizbornoj koaliciji sa izbornim listama pripadnika drugog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ili izbornim listama političkih stranaka ili grupa građana koje ne koriste pravo iz stava 2 ovog člana ne isključuje drugim podnosiocima izbornih lista tog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice pravo iz stava 2 ovog člana."

Poslanicima albanske nacionalnosti u Skupštini Crne Gore omogućena je upotreba maternjeg jezika. Članom 52 Poslovnika o radu Skupštine, poslanik čiji jezik nije službeni jezik u Crnoj Gori ima pravo da na sjednici Skupštine govori na svom jeziku, s tim što je dužan da, ukoliko želi da koristi to pravo, o tome blagovremeno obavijesti generalnog sekretara Skupštine, kako bi se obezbijedio prevod na službeni jezik. Skupština u narednom periodu planira zapošljavanje prevodioca za albanski jezik.

Zakon o zabrani diskriminacije[6] kao opšti zakon za zabrani diskriminacije, prepoznaje izmedju ostalog i nacionalnu pripadnosti i vezu sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom kao osnove diskriminacije.

S tim u vezi odredbom člana 2 ovog Zakona je propisano da je zabranjen svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu i definiše diskriminaciju kao svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, promjeni pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Zakon prepoznaje neposrednu i posrednu diskriminaciju. Neposredna diskriminacija postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili sličnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od osnova iz člana 2 stav 2 ovog zakona.

[6] ("Službeni list Crne Gore", br. 046/10 od 06.08.2010, 040/11 od 08.08.2011, 018/14 od 11.04.2014, 042/17 od 30.06.2017)

Posredna diskriminacija postoji ako prividno neutralna odredba zakona, drugog propisa ili drugog akta, kriterijum ili praksa dovodi ili bi mogla dovesti lice ili grupu lica u nejednak položaj u odnosu na druga lica ili grupu lica, po nekom od osnova iz člana 2stava 2 ovog zakona, osim ako je ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno i razumno opravdana zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići.

Diskriminacijom se smatra i podsticanje, pomaganje, davanje instrukcija, kao i najavljena namjera da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od osnova iz člana 2 stava 2 ovog zakona.

Zakonom je prepoznata i propisana zaštita od diskriminacije po različitim oblicima (uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, segregacija, govor mržnje, diskriminacija u korišćenju objekata i površina u javnoj upotrebi, diskriminacija u pristupu dobrima, uslugama u javnom i privatnom sektoru i robi, diskriminacija po osnovu zdravstvenog stanja) i oblastima (diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, diskriminacija u oblasti rada, rasna diskriminacija i diskriminacija po osnovu vjere ili uvjerenja, diskriminacija lica sa invaliditetom i sl.). Odredbom člana 21 Zakona o zabrani diskriminacije uređena je nadležnost Zaštitnika /ce ljudskih prava i sloboda CG , kao centralnog, nezavisnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije.

Poslednjim izmjenama iz 2017. godine, pojačana je kaznena politika, na način što je povećana visina kazni za prekršaje po osnovu diskriminacije, kao i uvedene kaznene odredbe za fizičko lice koje učini diskriminaciju što u prethodnom rješenju nije bio slučaj. Ovim izmjenama Zakona o zabrani diskriminacije je postigao nivo pune usklađenosti.

Pored Ustava i Zakona o zabrani diskriminacije, nadležnost institucije Zaštinik/ce ljudskih prava i sloboda, regulisana je i Zakonom o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda. Zaštinik ima više zamjenika , od kojih je jedan nadležan za pitanje zaštite od diskriminacije, a u okviru institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda postoji i Savjetnik za pitanje manjina.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, počev od 2011. godine kontinuirano realizuje medijsku kampanju o zabrani diskriminacije i afirmaciji antidiskriminatornog ponašanja I edukacije svih onih koji su zaduženi za zastitu od diskriminacije. U toku 2017/2018. godine, realizovana je kampanja pod sloganom „Svi zajedno za jednakost“. Kampanja je imala za cilj podizanje nivoa svijesti opšte populacije o zabrani diskriminacije, stvaranje tolerantnog okruženja i senzibilisanja javnosti o poštovanju prava svih uvažavajući princip jednakosti, bez diskriminacije (lica sa invaliditetom, LGBTI populacija, rasna diskriminacija, diskriminacija žena i djece).

Medijska kampanja, na crnogorskom i albanskom jeziku, trajala je 60 dana i obuhvatila: emitovanje TV-spota na nacionalnoj (RTCG) i na jednoj lokalnoj TV stanici (TV Nikšić); emitovanje radijskog džingla na radiju Crne Gore i na četiri lokalne radio stanice u Bijelom Polju, Ulcinju, Kotoru i Nikšiću; objavljivanje oglasa u dnevnoj štampi kojima se promoviše zaštita od diskriminacije, jednakost, tolerancija i ravnopravnost; insertaciju flajera sa antidiskriminacionim sadržajem koji se štampaju i na Brajovom pismu i distribuiraju kroz tiraž

dvije dnevne novine; oglašavanje sadržaja kampanje putem mreže bilborda (20 bilborda na najfrekventnijim saobraćajnicama u svim djelovima Crne Gore).

Edukacijom su u dosadašnjem periodu bili obuhvaćeni predstavnici sudstva, tužilaštva, Institucije Ombudsmana, nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava, zatim predstavnici svih područnih jedinica i ispostava policije u Crnoj Gori, predstavnici lokalnih samouprava, predstavnici svih inspekcijskih službi u Crnoj Gori, predstavnici svih sudova za prekršaje i ustanova socijalne i dječije zaštite.

Planom edukacija za 2018.godinu, obuku su prošli predstavnici lokalnih uprava zaduženi za rad sa ranjivim društvenim grupama.

U Crnoj Gori zaštitom prava i unapređenjem položaja manjina pored Ministarstva za ljudska i manjinska prava bavi se još nekoliko veoma značajnih institucija i organa, kao što su, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Odbor za ljudska prava i slobode - osnovan kao stalno radno tijelo u Skupštini Crne Gore, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda koji takođe djeluje kao samostalna i nezavisna institucija, kao i niz veoma kvalitetnih i aktivnih nevladinih organizacija koje se bave zaštitom i unapređenjem prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovom integracijom u crnogorskom društvu.

Vlada Crne Gore, na 116. sjednici od 04. aprila 2019. godine donjela je Akcioni plan za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016 – 2020. za 2019. godinu i usvojila Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016 – 2020, za 2018. godinu.

Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. godinu, postavila je smjernice za postizanje suštinskih i trajnih promjena socio-ekonomskog položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori.

Realizacija jasno postavljenih ciljeva i mjerljivih rezultata, doprinijeće postizanju sveukupnog poboljšanja položaja, odnosno smanjenja jaza koji i dalje postoji između pripadnika/ca romske i egipćanske populacije i većinskog stanovništva.

Prilikom pisanja Strategije posebno se vodilo računa o usklađenosti postavljenih ciljeva sa prioritetima koji su postavljeni na svim nivoima: lokalnom, nacionalnom i EU. Strategija je usklađena sa „Evropskim okvirom za nacionalne strategije za inkluziju Roma“ kojim su definisane četiri ključne oblasti: obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje i zdravstevna zaštita.

Takođe, Strategija je obuhvatila dodatne oblasti koje su važne za rješavanje problema romske i egipćanske populacije, a na osnovu integrativnog pristupa kojim se rukovodilo, i to: pravni status, socijalni status i porodična zaštita (u okviru kog su definisane četiri podoblasti i to: borba protiv nasilja u porodici i nasilje nad ženama; prevencija i suzbijanje prosjačenja; borba protiv trgovine ljudima i sprječavanje sklapanja dječijih i prisilnih brakova), kao i oblast kulture, identiteta i informisanja.

Ključni i opšti cilj Strategije jeste socijalna inkluzija Roma i Egipćana kroz poboljšanje njihovog socio-ekonomskog položaja u Crnoj Gori. Borba protiv diskriminacije i mjere i aktivnosti usmjerene na to, prožimaju sve oblasti obuhvaćene Strategijom.

Očekivanja su da će ovaj dokument, uz aktivne mjere sistematskog monitoringa i evaluacije njegove implementacije, značajno povećati stepen inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori.

Kada je u pitanju obrazovanje,

- Ostvaren je napredak u broju djece upisane u predškolsko i osnovno obrazovanje;
- Pripremno predškolsko obrazovanje produženo je sa dvije na četiri sedmice;
- Obezbjeđuju se besplatni udžbenici i školarina za romsku i egipćansku učenike/ce;
- Redovno se obezbjeđuju stipendije za srednjoškolce i studente;
- Obezbjeđuje se upisivanje na osnovu kvota u srednje i univerzitetsko obrazovanje za romsku i egipćansku populaciju,
- Obezbjeđuju se besplatnih ljetnih kampova za romske i egipćanske učenike;
- Ministarstvo prosvjete obezbijeđuje prevoz za više od 400 učenika romske i egipćanske zajednice koji pohađaju nastavu u sedam osnovnih škola;
- Ministarstvo prosvjete je od ove godine preuzelo obavezu da redovno obezbjeđuje stipendiranje srednjoškolaca i visokoškolaca. Sredstva su u iznosu najmanje od 80.000€ na godišnjem nivou.
- Realizovane su dvije obuke za Saradnike (u avgustu i u oktobru 2018. godine), a škole su počele objavljivati konkurse za njihov prijem u radni odnos u decembru, kada je 10 škola objavilo konkurs za 18 Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja.

U cilju afirmacije i unapređenja prava ove zajednice, jedinice lokalne samouprave (Nikšić, Tivat i Bijelo Polje), donijele su svoje akcione planove koja sadrže niz sistemskih mjera i aktivnosti koje je potrebno implementirati kako bi se postigla integracija Roma i Egipćana u oblastima pravnog, političkog, ekonomsko-socijalnog i kulturno-informativnog života, dok su opština Berane, Ulcinj, Kotor i Herceg Novi u fazi njihove pripreme.

Realizacija akcionih planova ima za cilj da doprinese poboljšanju kvaliteta uslova života Roma i Egipćana i da podstakne njihovu integraciju u lokalnu zajednicu. Opštine preduzimaju značajne aktivnosti na planu integracije i unapređenja kvaliteta života Roma i Egipćana kroz rješavanje stambenih potreba ove zajednice, organizovanje edukativnih i motivacionih radionica za RE roditelje na temu značaja i prednosti obrazovanja, zapošljavanje RE u organima lokalne uprave ili u javnim ustanovama čiji je osnivač opština, poboljšanju njihovog materijalnog položaja, uglavnom kroz programe jednokratne pomoći.

U cilju jačanja kapaciteta i podizanja svijesti o značaju integracija manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorskom društvu, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je organizovalo obuke za članove Radne grupe za izradu i praćenje sprovođenja Strategije manjinske politike i akcionih planova, kao i praćenje sprovođenja preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope vezano za Okvirnu konvenciju o pravima nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima i drugih međunarodnih dokumenata iz ove oblasti.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava održava redovne kvartalne sastanke sa nevladinim organizacijama, te okrugle stolove i konferencije sa NVO sektorom o temama koje se odnose na unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori.

Ministarstvo je, putem javnih poziva, uključivalo predstavnike nevladinog sektora u izradu zakona za koje je predlagač ovo Ministarstvo, i rad radnih tijela za praćenje sprovođenja definisanih politika.
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Ministarstvo vanjskih poslova su u izvještajnom periodu nastavili da se na posredan način bave pitanjima razvoja i zaštite prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kroz praćenje rada UN komiteta, kao i komiteta SE koji se bave predmetnom tematikom.

Redovno se pripremaju izvještaji prema tijelima UN komiteta i komiteta SE.

U skladu sa dinamikom rada Organizacije za Evropsku bezbjednost i saradnju (u daljem tekstu:OEBS) održavaju se redovni kontakti sa kancelarijom visokog komesara OEBS-a za nacionalne manjine.

Crna Gora je 16. juna 2017.godine, dostavila Treći Izveštaj o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koji je podnjet na osnovu Člana 25 stav 2 Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina SE.

U periodu od 27- 30. novembra 2018. godine, Ekspertska misija Savjetodavnog odbora Savjeta Evrope za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina boravila je u trećoj monitoring posjeti u Crnoj Gori.

U okviru projekta „Podrška nacionalnim institucijama u prevenciji diskriminacije u Crnoj Gori“ (PREDIM), kojeg je finansirale Evropska unija i Savjet Evrope, a za realizaciju je zadužen bila programska Kancelarija Savjeta Evrope u Crnoj Gori, Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) je objavio istraživanje “Oblici, obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori - trendovi i analiza” u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Ovo i slična istraživanja obezbjeđuju važne informacije koje ukazuju na stanje u društvu kada je riječ o diskriminaciji, a posebno, ukazuju u kom stepenu su mjere i akcije aktera u borbi protiv diskriminacije dale određene rezultate.

U tom pravcu raduju nas podaci ovog istraživanja kada je riječ o pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica gdje mjerimo blage pozitivne trendove.

Takođe, raduje i podatak iz istog istraživanja koji pokazuje da građani sve višepodržavaju mjere i akcije usmjerene na borbu protiv diskriminacije pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Dakle, da podržavaju mjere i akcije usmjerene protiv diskriminacije pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u istraživanju iz 2010. godine potvrdno je odgovorilo 66,3% ispitanika, dok prema podacima iz 2018.godine potvdno je odgovorilo 77,2% ili 10,9% više ispitanika što ujedno i komparativno

posmatrano predstavlja najveći rast podrške mjerama i akcijama u borbi protiv diskriminacije u odnosu na ostale grupe koje su obuhvaćene ovim istraživanjem.

U toku 2018. godine odobrena je raspodjela sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti razvoja i unapređenja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u iznosu od 161.453,83€[7], dok je po Javnom konkursu za unapređenje položaja pripadnika/ca Romske i Egipćanske zajednice bilo opredijeljeno 131.000,00€. Konkurskom koji je u toku u 2019. godini, na osnovu sektorske analize, za ove dvije oblasti su namijenjena sredstva u iznosu od preko pola miliona eura, odnosno ista su povećana za preko 200.000 eura u odnosu na prethodnu godinu[8].

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava uključeno je u rad radnih grupa za pregovaračka poglavlja 23 i 19, kao i u Komisiji za evropske integracije.

OBRAZOVANJE

PoglavljeII
Član 7
Stav 3

Što se tiče promovisanja međusobnog razumijevanja i tolerancije između svih jezičkih grupa u zemlji, posebno u odnosu na manjinske i regionalne jezike, oni se u oblasti obrazovanja ogledaju u koncipiranju obaveznih i izbornih predmeta, kako za osnovnu, tako i srednju školu. Službeni jezik koji se koristi u nastavi se zove crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost.

Pripadnici manjinskih naroda i ostalih manjinskih nacionalnih zajednica, imaju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku.

Obrazovni sistem Crne Gore je jedinstven za sve, i na taj način su sačinjeni planovi i programi. Za sve predmete (izborne i obavezne) 80% kurikuluma obuhvata jedan značajan dio kulture, jezika i istorije manjina.

Veoma je važno istaći da se 20% otvorenog kurikulama može koristiti za istoriju, kulturu, tradiciju, jezik itd. manjina u onim područjima države u kojima žive.

Zavod za školstvo je naša odgovorna istitucija za planove i programe, tako da se sve informacije koje se tiču predmetnih programa za osnovnu i srednju školu, obaveznih predmeta, kao i izbornih predmeta, mogu naći na sajtu: http://www.zzs.gov.me/naslovna. Ispod navodimo predmete (obavezne i izborne) koji izučavaju i promovišu međusobno razumijevanja i tolerancije.

Obavezni predmeti koji izučavaju i promovišu međusobno razumijevanje i toleranciju su:
Za osnovnu školu: građansko vaspitanje, istorija, geografija i maternji jezik;
Za srenje škole: sociologija, maternji jezik, istorija;

[7] http://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=343133&rType=2&file=Odluka
[8] http://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=343418&rType=2&file=Odluka

Izborni predmeti
Za osnovnu školu: istraživanje humanitarnog prava, Evropska unija i istorija religije;
Za srednju školu: građansko obrazovanje, evropske integracije i istorija religije.

Multikulturalizam je, pored toga, imanentni dio izučavanja muzičke kulture i stranih jezika, obaveznih i izbornih nastavnih predmeta: engleskog, francuskog, italijanskog, njemačkog, španskog, ruskog i turskog jezika.

Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju propisano je da odjeljenje istog razreda može imati najviše 28 učenika, a najviše 30 učenika a izuzetno može imati preko 30 učenika po odobrenju ministra nadležnog za poslove prosvjete (Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju), a najmanji broj učenika u odjeljenju utvrđen je podzakonskim aktom Ministarstva prosvjete, kojim je propisano da kombinovano odjeljenje (odjeljenje sa učenicima različitih razreda) može imati najmanje pet učenika (Pravilnik o normama i standardima).

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama predviđeno je da se odjeljenje sa nastavom na jeziku i pismu manjine može osnovati i za manji broj učenika od broja utvrđenog za rad te ustanove, a koji ne može biti manji od 50% broja ucenika predviđenih zakonom.

Moramo istaći da se zakon u potpunosti poštuje. Postoje konkretni primjeri odeljenja sa manje učenika nego sto je predviđeno zakonom, i to na ruralnim prostorima gdje se nastava izvodi i na manjinskom jeziku, pogotovu u kombinovanim odjeljenjima.

Član 8 Povelje – Obrazovanje

Od reforme obrazovanja 2004. godine obrazovni sistem Crne Gore je jedinstven, što znači da mi kao država nemamo paralelne planove ni programe.

Sistemski zakoni u oblasti obrazovanja u Crnoj Gori uvažili su koncept opšte ustavne garancije o obrazovanju manjina na nivou opštih ciljeva i principa obrazovanja i pojedinačnih odredbi.

Suštinski, sistem je usmjeren na integraciju manjina uz očuvanje njihovog identiteta. Akcenat je na nastavnom planu i programu koji uključuje teme iz domena maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji promovišu međusobnu toleranciju i suživot.

U nastavnim programima pored sadržaja uključenih u redovne predmetne programe, na raspolaganju je mogućnost da se 20% otvorenog sadržaja, koji se tiče afirmacije vrijednosti lokalne kulture, može koristiti i u smislu afirmacije specifičnosti manjina. 20% otvorenog sadržaja može se koristiti za svaki nastavni predmet.

Na početku moramo istaći da albanska manjina gravitira u opštinama Ulcinj,Tuzi, Plav, Gusinje, Bar, Rožaje, u rasponu od najmanje 5% od ukupnog stanovništva do procenta koji čini većinu stanovništva.

Stav 1

Predškolsko obrazovanje

tačka **a) iii**

Na teritoriji na kojoj žive pripadnici albanskog naroda, predškolsko vaspitanje i obrazovanje je organizovano u javnim predškolskim ustanovama u skladu sa zakonom.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje na albanskom jeziku,dakle,ostavaruje se u ustanovama gdje za to postoji potreba, odnosno gdje su se roditelji izjasnili da žele da se predškolsko vaspitanje i obrazovanje realizuje na tom jeziku.

Naime, u Javnoj predškolskoj ustanovi "Solidarnost" u Ulcinju, organizovano je 8 vaspitnih grupa, dok je u vaspitnoj jedinici u Tuzima, koja pripada Javnoj predškolskoj ustanovi "Đina Vrbica" Podgorica, organizovana jedna vaspitna grupa.

U dječjem vrtiću u Plavu i Gusinju organizovana je po jedna vaspitna grupa. U ovim vaspitnim grupama, predškolsko vaspitanje i obrazovanje se realizuje po dvojezičnom principu (albanski i službeni jezik) po želji roditelja, a vaspitno-obrazovni rad realizuju vaspitači koji ispunjavaju uslove u pogledu školske spreme propisane zakonom i koji su studije završili na albanskom jeziku.

U ovom trenutku postoji nastavni kadar za realizovanje predškolskog vaspitanja i obrazovanje na albanskom jeziku.

U toku tri zadnjih školskih godina predškolsko vaspitanje i obrazovanje je organizovano u javnim predškolskim ustanovama u Ulcinju, u Baru, u Tuzima , u Plavu i Gusinje. Broj polaznika predškolaca na olbanskom jeziku su prikazanani u tabeli :

Za školsku 2016/17: 261 (m.121 - ž. 120)

Za školsku 2017/18: 319 (m. 192 – ž.117)

Za školsku 2018/19: 415 (m. 234 – ž. 181)

A tekuće školske godine predškolsko obrazovanje i vaspitanje na albanskom jeziku u Crnoj Gori pohađa 415 polaznik.

Osnovno obrazovanje

Tačka **b) i**

Sistemski zakoni u oblasti obrazovanja uvažili su koncept opšte ustavne garancije o obrazovanju manjina, na nivou opštih ciljeva i principa obrazovanja i pojedinačnih odredbi. Suštinski, sistem je usmjeren na integraciju manjina, uz očuvanje njihovog identiteta.

Učenici manjinskih zajednica imaju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku. Akcenat je na nastavnom planu i programu koji uključuje teme iz domena maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji promovišu međusobnu toleranciju i suživot.

Pored sadržaja uključenih u redovne predmetne programe, na raspolaganju je mogućnost da se kroz 20% otvorenog sadržaja prepoznaju specifičnosti u smislu nacionalne kulture, istorije, umjetnosti.

Nastava i na albanskom jeziku za osnovno obrazovanje, organizovana je u sljedećim opštinama: Tuzi, Bar, Plav,Gusinje, Ulcinj i Rožaje. Nastava se izvodi u 12 osnovnih škola: JU OŠ „Đerđ Kastrioti Skenderbeg" Tuzi, JU OŠ "Džafer Nikočević" Plav, JU OŠ "Hajro Šahmanović" Gusinje, JU OŠ "29. Novembar" Tuzi, JU OŠ "Jedinstvo" Tuzi, JU OŠ "Mahmut Lekić" Tuzi, JU OŠ "Đerđ Kastrioti Skenderbeg" Bar, JU OŠ "Daciće" Rožaje, JU OŠ "Bedri Elezaga" Ulcinj, JU OŠ "Boško Strugar" Ulcinj, JU OŠ "Marko Nuculović" Ulcinj, JU OŠ "Maršal Tito" Ulcinj.

Broj učenika u školskoj 2018/19.godini, koji pohađaju nastavu na albanskom jeziku u navedenim školama, za osnovno obrazovanje bio je U osnovnim školama na nivou države ima 2620 učenika koji pohađaju nastavu na albaskom jeziku (1291 djevojčica i 1329 dječaka).

Takođe, treba istaći da je određeni broj osnovnih škola koje pohađaju albanska djeca dvojezičan (crnogorski i albanski), a to su: JU OŠ "Džafer Nikočević" Plav, JU OŠ "Hajro Šahmanović" Gusinje, JU OŠ Mahmut Lekić" Tuzi, JU OŠ "Boško Strugar" Ulcinj, JU OŠ "Maršal Tito" Ulcinj. U ostalim osnovnim školama nastava se realizuje u cjelini na albanskom jeziku, a izučavaju se i službeni jezik i strani jezici.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva posebnu pažnju posvećuje uređivanju udžbenika na albanskom jeziku. Za osnovno obrazovanje u školskoj 2018/2019.godini nastavlja sa obezbijeđivanjem kompleta udžbenika za nastavu na albanskom jeziku.

Saglasno odredbama člana 18 stav 2 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, direktor škole sa nastavom na albanskom jeziku, pored uslova propisanih Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju, mora imati aktivno znanje albanskog jezika, odnosno aktivno znanje albanskog jezika i pisma.

Ministarstvo prosvjete je pri izboru direktora u svim školama u kojima se nastava izvodi na albanskom jeziku u obavezi da traži mišljenje Albanskog nacionalnog savjeta Crne Gore, saglasno članu 18 Zakona o manjinskim pravima i slobodama..

U manjinskim sredinama, pogotovu gdje gravitira albanska manjina, u dvojezičnim školama djeca koja pohađaju nastavu na crnogorskom jeziku imaju mogućnosti na nauče i albanski, po izboru kao drugi strani jezik.

Što se tiče osnovnog obrazovanja, veoma je važno istaći da od školske 2015/2016. godine, albanska djeca u drugom razredu imaju mogućnost da koriste Bukvar, kao nastavno sredstvo za učenje albanskog jezika i pisma. Ovaj udžbenika nastavlja da se koristi i tokom tekuće školske godine.

Isti Bukvar je u upotrebi u Albaniji, na Kosovu i u Makedoniji. U okviru osnovnog obrazovanja albanske manjine u Crnoj Gori, radi i Muzička škola u Ulcinju. Ova škola je veoma važna za Ulcinj i albanski narod u cjelini jer je učinak njenog rada vidljiv u kulturno-muzičkom stvaralaštvu grada i Albanaca uopšte, kao i u promociji mnogih talenata koji su sada poznati i u inostranstvu. U ovoj školi nastava se izvodi dvojezično (na albanskom i crnogorskom jeziku), a trenutan broj učenika albanske manjine je Osnovna muzička škola u Ulcinju i u Tuzi ima ukupno 366 učenika(227 ž. i 139 m.).

Školske godine 2017/18 je otvorena muzička škola u Tuzima, na albanskom i crnogorskom jeziku, kao područnu ustanovu Muzičke škole „Vasa Pavić" u Podgorici.

Dvojezična nastava – na crnogorskom i albanskom jeziku, organizuje se na svim nivoima:

Predškolsko obrazovanje: Dječji vrtić u Plavu, Dječji vrtić „Đina Vrbica" u Podgorici i Dječji vrtić „Solidarnost" u Ulcinju.

Osnovno obrazovanje: U Ulcinju - OŠ „Maršal Tito", OŠ „Marko Nuculović" i OŠ „Boško Strugar"; U Tuzi – OŠ „Mahmut Lekić"; U Plavu - OŠ „Hajro Šahmanović" i OŠ „Džafer Nikočević „ u Gusinje.

Muzičke škole: U Ulcinju – Osnovna muzička škola i u Podgorici – Područno odjeljenje osnovne muzičke škole „Vasa Pavić" u Tuzima.

Nastava na albanskom jeziku odvija se 6 osnovnih škola: OŠ „Đerđ Kastrioti Skenderbeg" u Baru; OŠ „29 novembar", OŠ „Jedinstvo" i OŠ „Đerđ Kastrioti Skenderbeg" u Podgorici; OŠ „Bedri Elezaga" u Ulcinju, i OŠ „Daciće" u Rožajama.

Osnovna muzička škola u Ulcinju i u Tuzi ima ukupno 366 učenika(227 ž. i 139 m.).

Školske 2017/18 u Tuzima je počela sa radom područno odijeljenje muzičke škole „Vasa Pavić", koja tekuće školske godine ima 43 polaznika (nastava albaskom i crnogorskom jziku).

Broj učenika koji nastavu pohađaju na albnskom jeziku u Crnoj Gori u toku tri zadnje školske godine su prikazani u tabeli:

Školske 2016/17: 2720 (m.1405 i ž. 1315),

Školske 2017/18: 2673 (m. 1372 – ž.1301),

Školske 2018/19: 2620 (m. 1329 – ž. 1291) .

Integrativna nastava

Na inicijativu Ministarstva prosvjete realizovane su četiri jednodnevne obuke na temu integrativna nastava, u okviru koje su realizovane i teme koje se tiču realizacije 20% otvorenog dijela kurikuluma.

Dvije obuke, za oko 60 nastavnika/ca realizovane su u U OŠ " Mahmut Lekić" u Tuzima, i dvije za 50 nastavnika/ca u OS "Maršal Tito" u Ulcinju.

Srednje obrazovanje
tačka **c) ii**

Srednje obrazovanje na albanskom jeziku se realizuje u tri opštine: Tuzi, Ulcinju i Plavu. To su: JU Gimnazija „25.maj“ Tuzi, JU Srednja mješovita škola ‘’Bratstvo jedinstvo’’ Ulcinj, Privatna gimnazija „Drita” Ulcinj i JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva je obezbijedio sve potrebne udžbenike za nastavu na albanskom jeziku za gimnaziju.

Stručno obrazovanje ostvaruje se na albanskom jeziku u JU Srednja mješovita škola „Bećo Bašić” u Plavu, u JU Srednja mješovita škola „Bratstvo jedinstvo u Ulcinju a od ove školske godine i u JU Gimnazija „25.maj“ u Tuzima.

U ovim školama nastava se izvodi dvojezično (na albanskom i crnogorskom jeziku). Za nastavu iz stručno-teoretskih predmeta u stručnom obrazovanju koriste se i udžbenici na albanskom jeziku koji su izdati u okruženju i čiji je sadržaj kompatibilan sa sadržajem naših obrazovnih predmeta, u skladu sa preporukom Ministarstva prosvjete.

U buduće ćemo se založiti da sve knjige koje su potrebne za stručno obrazovanje na albanskom jeziku prevedemo na albanski jezik

Centar za stručno obrazovanje je već objavio zahtjev za izbor najbolje ponude za prevod na albanski jezik priručnika za učenike i priručnika za nastavnike “Mladi preduzetnici”. Ukupan broj albanske djece koja pohađaju nastavu na albanskom jeziku u srednjim školama je 1.124 (592 dječaka i 532 djevojčica).

Srednje obrazovanje: Podgorica – Gimnazija „25 maj“, Ulcinj - srednja mješovita škola „Bratstvo jedinstvo“, i u Plavu – Srednja mješovita škola „Bećo Bašić“.

Srednje obrazovanje: Na albanskom jeziku se realizuje nastava u Privatnoj gimnaziji „Drita“ u Ulcinju.

Srednje škole u kojima se nastava odvija i na albanskom jeziku su u Ulcinju, Tuzi i Plavu.U toku ove školske godine nastavu pohađaju 1005 učenika.

U Ulcinju radi privatana gimnazija u kojoj se nastava izvodi samo na albaskom jeziku. Tekuće školske godine ova škola ima ukupno 72 učenika (48 ž. i 24 m.).

U srednjim državnim škloama u gimnaziji ima ukupno 729 učenika(ž. 367 i m. 362) a u stručnim školama ima ukupno 204 učenika (ž . 59 i m. 145).

Broj učenika u zadnjih tri školski godina su prikazani u tabeli:

Školske 2016/17: 1051 (m.561 i ž. 490)

Školske 2017/18: 1054 (m. 570 – ž.484)

Školske 2018/19: 1005 (m. 550 – ž. 457)

Policijska akademija Danilovgrad

U aprilu 2015. godine Ministarstvo za ljudska i manjinska prava potpisalo je memorandum o saradnji sa Policijskom akademijom koji ima za cilj razvoj manjinskih prava i sloboda u okviru policijskog obrazovanja, unapredenje položaja pripadnika manjinskih naroda kroz principe partnerstva, transparentnosti i odgovornosti, sa posebnim osvrtom na proces regrutacije i selekcije kandidata, a u cilju promovisanja afirmativne akcije i sprječavanja svih oblika diskriminacije.

U policijskoj Akademiji nastavlja se upis učenika pripadnika manjina i po afirmativnoj akciji ove školske godine su upisana devet polaznika.

Univerzitet i visoko obrazovanje

tačka**e) ii**

Naglašavamo da je studijski Program za obrazovanje učitelja na albanskom jeziku od 2004/2005. godine postao dio Filozofskog fakulteta u Nikšiću. Studijske 2018/2019. godine u prvu godinu studija upisano je 17 studenata.
Tokom 2016/17 su upisana 15 studenata a 2017/18 su upisana 14 studenata.

To je akademski studijski program u četvorogodišnjem trajanju. Na ovom Odsjeku 80% nastave se realizuje na albanskom jeziku, a 20% na crnogorskom jeziku. U realizaciji nastave angažovano je 25 profesora, uglavnom honorarno, i 7 saradnika.

Program je počeo da se realizuje studijske 2004/2005 godine kada je upisano 49 studenata.
U protekla tri zadnje akademski godina na ovom Odsjeku je upisano:

2016/2017 - 15 studenata ;
2017/2018 - 14 studenata.
2018/2019 - 17 studenata.

Od ukupno upisanih studenata, do sada je diplomiralo preko 70 studenata.
Studijskom programu za učitelje na Albanskom jeziku u Podgorici.

Deficitarna zanimanja za nastavu na albanskom jeziku

Dodjele stipendija za studente koji se obrazuju za deficitarna zanimanja za nastavu na albanskom jeziku je počelo akademske 2015/16. godine i nastavlja se i sada. Radi punog uživanja manjinskih prava, Univerzitet Crne Gore, na prijedlog Albanskog savjeta u Crnoj Gori, svake studijske godine može upisati određeni broj studenata, pripadnika manjina, u skladu sa aktom Univerziteta.

Ministarstvo prosvjete, prvi put od 2015/16 akademske godine, stipendirao je šest studenata albanske manjine, koji su opredijeljeni da studiraju deficitarne predmete za nastavu na albankom jeziku.

Stipendiranje se nastavlja svake akdemske godine. Ove akademske godine konkurs je bio otvoren za 10 studenata na albanskom jeziku a konkurisalo je 5 studenata.

Takođe je veoma značajno istaći da Ministarstvo prosvjete u saradnji sa Nacionalnim savjetom Albanaca formiralo radnu grupu koja se bavi svim problemima nastave na albanskom jeziku na svim nivoima obrazovanja.

Ova radna grupa, između ostalog, predložila ministru prosvjete i Nacionalnom savjetu za obrazovanje na nivou države da se umjesto ovih studija (učiteljskih), otvori fakultet za albanski jezik pri Univerzitetu Crne Gore.

Obrazovanje odraslih i kontinuirano obrazovanje
tačka **f)**

Obrazovanje odraslih je dio jedinstvenog obrazovnog sistema u Crnoj Gori. Ministarstvo prosvjete, saglasno Opštem zakonu o obrazovanju i vaspitanju je nadležno za izdavanje licenci ustanovama koje ispunjavaju propisane uslove za izvođenje akreditovanih programa za obrazovanje odraslih. Do sada je licencu za izvodjenje programa za obrazovanje odraslih dobila JU Srednja mješovita škola „Bratsvo-Jedinstvo“ iz Ulcinja i Osnovna škola „Boško Strugar“, takođe iz Ulcinja, koje izvode nastavu i na albanskom jeziku.

Nastava istorije i kulture
tačka **g)**

Svi udžbenici za osnovno i srednje opšte obrazovanje (gimnazija) po kojima se izvodi nastava na crnogorskom jeziku su prevedeni i na albanski jezik. Udžbenik za nastavni predmet Albanski jezik i književnost je poseban udžbenik koji je namijenjen za ovaj nastavni predmet.

Obrazovni programi u ustanovama sa nastavom na crnogorskom jeziku sadrže teme iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji podspješuju međusobnu toleranciju i suživot. Na primjer, čitanka na crnogorskom jeziku sadrži djela znamenitih albanskih književnika. I u ostalim udžbenicima primjenjuje se sličan princip.

Kroz koncept autonomije nastavnika koji ima mogućnost da dvadeset posto nastavnog sadržaja predmeta sam kreira i prilagodi potrebama i interesima učenika, može se povećati broj nastavnih jedinica iz kulture i istorije albanskog naroda u odnosu na broj tih nastavnih jedinica koji sadrži prevedeni udžbenik.

U novim, reformisanim kurikulumima od značaja za obrazovanje manjina (maternji jezik, istorija, umjetnost idr.), već su u značajnoj mjeri integrisani i sadržaji koji afirmišu istoriju i kulturu manjinskih naroda u Crnoj Gori.

Mjere koje bi trebalo da obezbijede nastavu istorije i kulture su već realizovane u okviru novih programa za maternji jezik, istoriju i kulturu, koji se izučavaju u osnovnom i srednjem obrazovanju.

Radna grupa je razmatrala sve programi nastave na albanskom jeziku, pripremljene su sugestije od strane eksperata institucije obrazovanja, Albanskog Nacionalnog Savjeta, i nastavnika određenih predmeta, kao što je istorija, albanski jezik, muzička i likovna kultura, i dr.

Radna grupa koja je počela sa radom 2015.godine a svoj rad je završila 2016.godine i predložila preporuke za unapređenje obrazovanje na albanskom jeziku u Crnoj Gori. Sigurni smo da ćemo imati konkretne rezultate po ovim pitnajima.

Tokom školske godine 2016/17 počelo je sa realizacijom zaključaka Radne grupe za analizu programa (koji su povezani za identitet albanaca, kao što su: Albanski jezik i književnost, Istorija, Likovno vaspitanje i obrazovanje za osnovne i srednje škole) i svih udžbenika koji su objavljeni na albanskom jeziku. Ova aktivnost je u toku.

Osnovna i kontinuirana obuka nastavnika
tačka **h)**

Stručno usavršavanje i individualno napredovanje stručnog i nastavnog kadra, kao i unapređivanje kvaliteta i efikasnosti obrazovnog sistema je odgovornost Odsjeka za kontinuirani i profesionalni razvoj Zavoda za školstvo.

Programi obuke za profesionalno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju su akreditovani od strane Komisije Zavoda za školstvo, a potvrđeni od strane Ministarstva prosvjete. Zavod za školstvo bira programe putem javnog konkursa i unosi ih u Katalog programa za stručno usavršavanje nastavnika.

Projekat Savjeta Evrope i Evropske unije "Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju" ima za cilj socijalnu inkluziju i koheziju u najširem značenju. Sprovodi se u sedam osnovnih i srednjih škola: JU OŠ „Vuk Karadžić“ Podgorica, JUOŠ „Mileva Lajović - Lalatović“, Nikšić, JUOŠ „Mustafa Pećanin“, Rožaje, JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić", Plav, JU Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić", Herceg Novi, JU Gimnazija "Tanasije Pejatović", Pljevlja i JU Srednja stručna škola "Sergije Stanić", Podgorica u kojima se zastupa različitost među svim učenicima.

Od školske 2016/17 i do tekuće školske godine, škole su realizovale projekte u ukupnom iznosu od 18.000 eura koji su bili orijentisani ka nabavci didaktičkih sredstava, opremanju škola, promovisanju inkluzivne kulture.

Nastavnici su kroz tzv. “teacher-net” imali priliku da prođu obuke na osnovu kreiranog paketa obuka za inkluzivno obrazovanje i da učestvuju u studijskim posjetama.

Zavod za školstvo radi na profesionalnom razvoju i stručnom usavršavanju nastavnika. Nudi se niz programa koji se u cjelini ili kroz teme odnose na ljudska prava i interkulturalnost.

2.2.2 ROMSKI JEZIK
Član 8-Obrazovanje

Romski jezik, ratifikacijom Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, prepoznat je od strane Vlade Crne Gore kao poseban manjinski jezik.

Naime, romski kao manjinski jezik nije zastupljen kao maternji jezik u obrazovnim ustanovama zbog činjenice da trenutno ne postoji kvalifikovani nastavni kadar koji bi mogao da obavlja nastavu na romskom jeziku.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, svake godine obezbjeđuje sredstva za kupovinu kompleta udžbenika koji se zatim, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, distribuiraju učenicima/učenicama romske i egipćanske populacije I, II i III razreda osnovnih škola.

Za ovu aktivnostu budžetu se opredjeljuje u prosjeku oko 40.000 €. Program se realizuje u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, a udžbenici se distribuiraju preko škola. Za učenike srednjih škola i studente, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava obezbjeđuje stipendije. Od naredne školske godine Ministarstvom prosvjete obezbjeđuje sredstva za kupovinu kompleta udžbenika a od januara ove godine stipendije za srednjoškoce i studente.

U okviru aktivnosti na socijalnom uključenju Roma u crnogorsko društvo, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava svake godine organizuje sedmodnevna ljetovanja/zimovanja za najbolje učenike romske i egipćanske populacije VII, VIII i IX razreda osnovnih škola iz crnogorskih gradova u kojima živi značajan broj pripadnika ove populacije. Ova aktivnost se nastavlja svake školske godine.

Od 2014. godine Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, obilježava 5. novembar - Svjetski dan romskog jezika. Ministarstvo je u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, Romskim savjetom i civilnim sektorom u cilju unapređenja položaja romske zajednice i uspješnije integrisanosti ove populacije u naše društvo, započelo sa radionicama za učenje romskog jezika i kulture, pored onoga što se već radi na očuvanju romskog jezika, kulture i tradicije kroz ljetnje i zimske kampove koji su posvećeni ovoj oblasti.

Kao dopunski mehanizam integracije djece RE populacije koja do sada nijesu bila obuhvaćena nijednim vidom formalnog obrazovanja, a su stekli zakonsko pravo za upis u školu, realizovana je nastava u vrtićima za djecu RE po Programu pripremnog vrtića, u produženom trajanju (umjesto dvije, sada traje 4 sedmice).

U Zavodu za školstvo je sprovedena obuka za vaspitače/ice koji/je rade sa ovom djecom.

Ministarstvo prosvjete svake godine, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Zavodom za školstvo i NVO organizacijama koje se bave pitanjima pripadnika RE populacije, organizuje kampanju za polazak u prvi razred osnovne škole. Kampanje su odrzane u 4 opštine:u Podgorici, Niksiću, Beranama i Herceg Novom a ove godine i u Baru i realizovana je i kapanja za upis u vrtiće i u srednjim školama.

Obezbjeđeni su udžbenici za Romske i Egipćanske učenike od prvog do devetog razreda. Od školske 2018/2019. godine ovu obavezu je preuzelo Ministarstvo prosvjete. Udžbenici su obezbijeđeni i distribuirani za sve učenike RE populacije koji pohađaju osnovnu školu.

Komisija za monitoring drop-aut-a, uspješno radi već nekoliko godina u Podgorici, Nikšiću i Beranama.

U saradnji sa UNICEF-om unaprijeđena je MEIS aplikacija, pratećim procedurama na nivou škole u cilju prepoznavanja rizika od ranog napuštanja školovanja. Urađeni su novi indikatori rizika, kriterijumi za upozorenje, kao i planiranje mjera koje treba preduzeti.

Radi se na smanjenju osipanja djece iz obrazovnog sistema pa je, u primjeni Protokol o postupanju i prevenciji osipanja djece iz obrazovnog sistema od početka drugog polugodišta školske 2017/18.godine. Urađeno je istraživanje o efektima uticaja primjene ovog Protokola, koji će se prezentovati direktorima i PP službama škola.

Predstavništvo fonda za obrazovanje Roma (REF), u okviru projekta: ,, Promocija i zaštita ljudskih prava pripadnika RE u Crnoj Gori,, koji je finasiran od strane kancelarije Evropske delegacije u Crnoj Gori, opredijelilo je novčana sredstva za kupovinu 3 (slovima: tri) nova vozila za prevoz putnika (autobusi 16+1). Ova vozila namijenjena su za prevoz romskih i egipćanskih učenika/učenica u Podgorici, Nikšiću i u Beranama.

Saradnici u socijalnoj inkluziji

Do sada su saradnici u socijalnoj inkluziji bili finansirani kroz projekat koji je realizovao od strane REF-a (Romski obrazovni fond). Kroz projekat, radilo je 10 saradnika u socijalnoj inkluziji RE (medijatora), šest u Podgorici, dva u Nikšiću, jedan u Beranama i jedan u Herceg Novom.

Od septembra školske 2018/2019. godine, saradnika u socijalnoj inkluziji su dio formalnog obrazovnog sistema. Iz Budžeta Ministarstva prosvjete se finansira 18 saradnika u socijalnoj inkluziji RE u oblasti obrazovanja. Ova mjera se sprovodi kao osnovni instrument kojim se želi povećati stepen upisa i smanjenje napuštanja školovanja

Stav 1

<u>Predškolsko obrazovanje</u>
tačka **a)** ***iv***

U radu sa djecom RE populacije fokus se stavlja na njihovu integraciju i poboljšanje školskog i društvenog postignuća. Programi uključivanja djece RE populacije kontinuirano se sprovode na svim nivoima vaspitanja i obrazovanja, a jedna od najznačajnih aktivnosti koje realizujemo u 2019. godini je i kampanja za upis RE populacije u školu koja je realizovana u saradnji sa Zavodom za školstvo, Ministarstvom manjin, Romskim savjetom i drugima Ministarstvo je ove godine kao i prtedhodnih školskih godina, štampalo i brošuru na romskom, crnogorskom i albanskom jeziku u kojima se objašnjava proceduru pri upisu i što svaki roditelj treba da uradi da bi svoje dijete upisao u školu.

Program pripremnih vrtića se u nizu godina kontinuriano realizuje i bilježi porast broja uključenih predškolskih ustanova. Cilj je podsticanje jezičkih znanja i vještina komunikacije, povećanje stepena socijalizacije među djecom, sve u svrhu pripreme za redovno školovanje.

U tu svrhu je osim predškolskih aktivnosti propisanih nastavnim programom, upriličen i niz priredbi otvorenog tipa, izleta i sl.

Na osnovu ove dobre prakse, Ministarstvo prosvjete i Zavod za školstvo u saradnji sa dječijim vrtićima organizje pripremne vrtiće u 9 crnogorkih gradova ,kao u : Podgorici, Nikšiću, Tivtu, Beranama i Herceg Novom , Baru, Ulcinju, Beranama i Bijelom Polju.

Ciljna grupa ovih vrtića bila su djeca romske i egipćanske populacije koja su stekla zakonsko pravo za upis u prvi razred 2019/2020, a nijesu bila obuhvaćena nijednim vidom obrazovanja. Sva djeca koja su pohađala pripremni vrtić su upisana u školu.

Pripremni vrtići za 118 djece romske i egipćanske populacije realizovani su u periodu od 01 do 30 juna . 2018.godine. I ove školske godine, u junu 2019. godine, organizovaće se pripremni vrtić u devet crnogorskih gradova: Podgorica, Nikšić, Herceg Novi, Tivat, Bar, Berane, Bijelo Polje, Kotor i Cetinje.

U toku je njihova realizacija i početkom juna će biti prezentacija kada će se znati tačan broj koji je pohađao vrtić.

Iskustva i ostvareni rezultati u ovom domenu nam govore u prilog efikasnog načina pripreme djece za dalje školovanje, uz značajno uticanje na poboljšanje znanja crnogorskog jezika, što se do sada navodilo kao jedna od osnovnih prepreka uspješnoj integraciji u sistemu obrazovanja, jer većina njih su sa Kosova i govore albanski jezik.

Pripremni vrtići u trajanju od četiri nedjelja i nastavljaju da se organizuju u devet opština.

Školske 2018/2019. godine u predškolsko vaspitanje i obrazovanje upisano je 191 dijete. (105 dječaka i 86 djevojčica).

Osnovno obrazovanje
tačka **b) iv**

Ministarstvo prosvjete u saradnji sa relevantim institucijama, uz posebne napore se orijentisalo na kvalitetno osnovno obrazovanje za djecu.
Po provjerenim rezutatima broj romske i egipćanske djece u osnovnom obrazovanju povećava se iz godine u godinu. Podaci pokazuju da se broj stalno povećavao i da postoji pozitivan trend kada je riječ o osnovnom obrazovanju romske i egipćanske djece.

Važno je istaći da da u okviru samog programa desegregacije, a ove školske godine školske ima preko 400 djece koristi prevoz obezbijeđen od strane Ministarstva prosvjete koji pohađaju nastavu u gradske škole. Za ovu aktivnost veliku ulogu imaju saradnici u socialnoj inkluzi u oblasti obrazovanja.
Ministarstvo prosvjete u saradnji sa Zavodom za školstvo u okviru svojih redovnih aktivnosti, prati rad i uspjeh ove populacije tokom cijele školske godine.

U okviru tih aktivnost formirana je i grupa za monitoring i prevenciju napuštanja školovanja, koja se sastaje na mjesečnom nivou i okuplja relevantne aktere/akterke, s potrebom identifikacije problema i prevencije napuštanja školovanja djece koja su u riziku.

Takođe, sprovode se i različiti dodatni programi obuka stručnog usavršavanja za nastavnike/nastavnice koji su akreditovani, a kao i ostale aktivnosti, pažljivo razvijeni sa istim ciljem omogućavanja pristupa obrazovnim pravima romske i egipćanske djece koja žive u Kampu na Koniku.
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u cilju sve većeg napretka u oblasti potpune integracije romske populacije u naše društvo organizuje u kontinuitetu odlaske učenika i učenica iz ove zajednice na kulturna dešavanja, ljetovanja, zimovanja i sl.

Školske 2018/2019. godine u osnovnu školu je upisano 1793 učenika RE populacije (936 dječaka i 857 djevojčica); U odnosu na ukupan broj učenika procentualno je 2,66%.

Srednješkolsko obrazovanje
tačka **c) iv**

Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Romski Obrazovni Fond (REF) su dali veliki doprinos za stipendiranja srednjoškolaca i studenata romske i egipćanske populacije sa ciljem da se unaprijedi upis, stopa ostanka u školama i uspjeh učenika romske i egipćanske populacije putem boljeg pristupa i principa afirmativne akcije. Ministarstvo prosvjete ovu aktivnost vrši od januara 2019.godine.

Broj stipendiranih srednjoškolaca(koji su konkurisali) školske 2018/19 je 105 dok je studenata 14.

Stipendijska podrška podrazumijeva materijalnu pomoć učenicima srednjih škola i studentima na crnogorskim fakultetima koju dobijaju u deset mjesečnih rata.
Za srednjoškolce stipendija iznosi 60 eura dok je stipendija studentima u iznosu od 150 eura. Osim stipendijske podrške za studente je bilo obezbijeđeno i plaćanje troškova školarine.

Takođe se omogući besplatno vanredno polaganje za četvrti stepen za sve učenike koji žele. Ministarstvo je kontaktiralo sve škole i uputilo preporuku da se ovim licima omogući besplatno polaganje za četvrti stepen stručne spreme.

Srednje obrazovanje pohađa ukupno 135 učenika (73 muških i 62 ženskih); U odnosu na ukupan broj učenika je 0,48%.

Tehničko specijalističko obrazovanje
tačka **d) iv**

Još uvijek ne postoji mogućnost organizovanja nastave u srednjim stručnim školama na romskom jeziku zbog činjenice da romski jezik nije standardizovan i da ne postoji kvalifikovani nastavni kadar koji bi mogao da obavlja nastavu na romskom jeziku.

Učenici romske i egipćanske populacije se upisuju u srednje stručne škole u kojima se nastava izvodi na crnogorskom ili albanskom jeziku

U većini slučajeva upis se vrši po principu afirmativne akcije. Takođe Minstarstvo prosvjete oslobađa od plaćenja vanrednog polaganja za sve učenika RE populacije.

Univerzitetsko i visoko obrazovanje
Tačka **e) iv**

U 2014. godini Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je potpisalo sa Univerzitetom Crne Gore i nacionalnim savjetima manjinskih naroda, Memorandum o saradnji u ostvarivanju prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u oblasti visokoškolskog obrazovanja.

Podatke za studente koji dobijaju stipendije :

2016/2017.- 16 studenata;
2017/2018.- 18 studenata;
2018/2019.- 14 studenata;

Oveakademske godine stipendiju su dobili 14 studenata a iznos stipendije je 150 eura. Od januara 2018.godine ova aktivnost je u nadležnost Ministarstva prosvjete.

Ministarstvo prosvjete svake godine objavljuje konkurs za pripadnika RE yajednice za studiranje romskog jezika u okruženju. Do sada nikonije se prijavio na konkurs.

Obrazovanje odraslih i kontinuirano obrazovanje
Tačka **f)**

Odrasli mogu sticati obrazovanje po javno važećem obrazovnom programu osnovog, srednjeg opšteg i stručnog obrazovanja, prilagođenom obrazovnom programu ili njegovom dijelu, kao i po programima obrazovanja odraslih, u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih. Odrasli polaznici obrazovanja se oslobađaju troškova za sticanje osnovnog obrazovanja kao i za sticanje prve kvalifikacije.

Ove aktivnosti Centar za stručno obrazovanje oganizuje svake godine. Tokom 2018.godine bilo je preko 200 polaznika.

Nastava istorije i kulture
tačka **g)**

U skladu sa Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, predmetni programi sadrže teme iz oblasti istorije, umjetnosti, književnosti, tradicije i kulture manjine.

Što se tiče afirmisanje kulture i istorije RE populacije u skladu sa Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, predmetni programi sadrže teme iz oblasti istorije, umjetnosti, književnosti, tradicije i kulture te manjine a posebno kulture RE zajednice.

S ciljem nastavka sistematskog djelovanja na planu socijalne integracije, u mart 2016. godine Vlada je usvojila svoj novi strateški dokument za period 2016-2020.

Strategija predstavlja skup konkretnih mjera i aktivnosti u četvorogodišnjem periodu, pravnog, političkog, ekonomskog, socijalnog, urbanističko-komunalnog, obrazovnog, zdravstvenog, kulturno-informativnog i svakog drugog neophodnog karaktera.

Strategijom, koja je u skladu sa smjernicama nacionalnih strategija za Rome EU 2020, su definisani nosioci aktivnosti, rokovi i finansijski troškovi, kao i način praćenja realizacije projekata i obaveza jednogodišnjeg informisanja Vlade Crne Gore.

Osnovna i kontinuirana obuka nastavnika

tačka **h)**

Stručno usavršavanje i individualno napredovanje stručnog i nastavnog kadra, kao i unapređivanje kvaliteta i efikasnosti obrazovnog sistema je odgovornost naših obrazovnih institucija.

Programi obuke za profesionalno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju su akreditovani od strane Komisije Zavoda za školstvo, a potvrđeni od strane Ministarstva prosvjete.
Zavod za školstvo radi na profesionalnom razvoju i stručnom usavršavanju nastavnika. Nudi se niz programa koji se u cjelini ili kroz teme odnose na ljudska prava i interkulturalnost.

U skladu sa zahtjevima upućenim iz škola sjeverne regije, a sa namjerom da ih nastavnicima učinimo dostupnijim, tokom 2017 i 2018. godine i nastavlja se i ove godine značajan broj programa obuke realizovan je u sjevernoj i južnoj regiji (Bijelo Polje, Berane, Kolašin, Mojkovac, Bar, Budva, Tivat).

U redovnu obuku Zavoda uključene su i škole sa albanskog govornog područja i njihovi nastavnici i direktori aktivno učestvuju u svim vrstama obuke koju organizuje Zavod. Za naredni period (2018. i 2019), planirane su obuke u okviru kojih će se nastavnici osposobiti za svrsishodnije planiranje otvorenog dijela kurikuluma, i uvođenje specifičnosti svog kulturnog nasljeđa, te nacionalne posebnosti uopšte, kao i seminari na kojima će se bolje upoznati sa nastavom jezika i književnosti koja se preporučuje u novim nastavnim programima.

Centar za sručno obrazovanju pripremio i usovojeni četri programa:
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u oblasti zdravstva;
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u oblasti obrazovanja.
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u oblasti socijalne zaštite i
- Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u oblasti zapošljavanja.

JU Centar za stručno obrazovanje je u saradnji sa osnovnim školama u Nikšiću, Bijelom Polju, Kotoru, Ulcinju, Cetinju i Podgorici 17., 23., 24. i 25. aprila 2019. godine, organizovao radionice za roditelje RE učenika na temu “Značaj obrazovanja i učenja za lični i porodični razvoj - Roditeljstvo se uči“.

Cilj radionica je bio da se pripadnicima romske i egipćanske populacije ukaže na važnost obrazovanja, odnosno motivisanje roditelja da upisuju i pružaju podršku svojoj djeci za redovno pohađanje nastave.

Član 9 – Sudske vlasti

a) odabrani stavovi ili tačke (naznačeni su boldovanim slovima)

stav	1:
tačka	a, i):
“	**a, ii):**
“	**a, iii):**
“	**a, iv):**
tačka	b, i):
“	**b, ii):**
“	**b, iii):**
“	b, iv):
tačka	c, i):
“	**c, ii):**
“	**c, iii):**
tačka	**d:**
stav	**2:**
tačka	**a:**
“	**b:**
“	**c:**
stav	**3:**

Imajući u vidu odredbe člana 9. stav 1 Povelje, koje se odnose na sudska ovlašćenja i koje se shodno Zakonu o ratifikaciji primjenjuju na albanski i romski jezik, ističemo sledeće:

Odredbom čl. 7 st. 2 Zakonika o krivičnom postupku je propisano da u sudu na čijem području značajan dio stanovništva čine pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u službenoj upotrebi u krivičnom postupku je i njihov jezik, u skladu sa zakonom.

Nadalje, čl. 8 st. 2 ZKP-a, propisuje, da stanke, svjedoci i druga lica koja učestvuju u postupku imaju pravo da u postupku upotrebljavaju svoj jezik ili jezik koji razumiju.

Ako se postupak ne vodi na jeziku nekog od tih lica obezbijediće se prevođenje iskaza, isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. O pravu na prevođenje poučiće se lice iz stava 2 ovog člana, koje se može odreći tog prava, ako zna jezik na kojem se vodi postupak (čl. 8 st. 3 ZKP-a). Ako je u sudu u službenoj upotrebi i jezik manjine, sud će na tom jeziku dostavljati sudska pismena licima koja su pripadnici te manjine, a koja su se u postupku služila tim jezikom (čl. 9 st. 4 ZKP-a). Lice lišeno slobode može upućivati sudu podneske na svom jeziku ili na jeziku koji razumije (čl. 9 st. 2 ZKP-a). Takođe kada je u pitanju lice lišeno

slobode, ono se o razlozima lišenja slobode i drugim pravima obavještava na svom jeziku ili jeziku koji razumije (član 5 ZKP-a). Prilikom saslušanja okrivljenog koji se prvi put saslušava, on će se obavezno pitati da li razumije crnogorski jezik i koji je njegov jezik (član 100 ZKP-a).

Veoma je značajna odredba čl. 17 st. 2 ZKP-a, koja reguliše pravno nevaljane dokaze, prema kojoj se sudska odluka ne može zasnivati na dokazima koji su pribavljeni povredama ljudskih prava i osnovnih sloboda zajemčenih Ustavom ili potvrđenim međunarodnim ugovorima, ili na dokazima koji su pribavljeni povredama odredaba krivičnog postupka, kao i drugim dokazima za koje se iz njih saznalo, niti se takvi dokazi mogu koristiti u postupku.

Očigledno je da se ova odredba odnosi i na one dokaze koji su pribavljeni suprotno odredbama ZKP-a, koje regulišu upotrebu jezika u krivičnom postupku. Značajna je i odredba čl. 226 st. 6 ZKP-a, prema kojoj troškovi prevođenja koji nastaju primjenom odredaba ovog zakonika o pravu stranaka, svjedoka i drugih lica koja učestvuju u postupku na upotrebu svog jezika neće se naplaćivati od lica koja su po odredbama ovog zakonika dužna da naknade troškove krivičnog postupka.

I Zakon o parničnom postupku sadrži odredbe koje regulišu upotrebu jezika u tom postupku. Odredbom čl. 7 ZPP-a je propisano, da se parnični postupak vodi na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu. Stranke i drugi učesnici u postupku koji ne razumiju ili ne govore jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu imaju pravo da se služe svojim jezikom ili jezikom koji razumiju.

Član 99 ZPP-a propisuje, da stranke i drugi učesnici u postupku imaju pravo da u postupku pred sudom upotrebljavaju svoj jezik ili jezik koji razumiju (st. 1), ako se postupak ne vodi na jeziku stranke, odnosno drugih učesnika u postupku obezbijediće im se na njihov zahtjev, usmeno prevodjenje na njihov jezik ili jezik koji razumiju svih podnesaka, kao i onoga što se na ročištu iznosi (st. 2), stranke i drugi učesnici u postupku poučiće se o pravu da usmeni postupak pred sudom prate na svom jeziku podsredstvom tumača (st. 3).

Nadalje, odredba čl. 100 st. 1 ZPP-a propisuje, da se pozivi, odluke i druga sudska pismena upućuju strankama i drugim učesnicima u postupku na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu. Ako je u sudu u službenoj upotrebi i neki od jezika nacionalnih manjina, sud će na tom jeziku da dostavi sudska pismena onim strankama i učesnicima u postupku koji su pripadnici te nacionalne manjine i u postupku se služe tim jezikom (čl. 100 st. 2 ZPP-a).

Odredba čl. 101 st. 1 ZPP-a propisuje da stranke i drugi učesnici u postupku upućuju sudu tužbe, žalbe i druge podneske na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu. Stranke i drugi učesnici u postupku mogu upućivati sudu svoje podneske i na jeziku nacionalnih manjina koji nije u službenoj upotrebi u sudu, ako je to u skladu sa zakonom (čl. 101 st. 2 ZPP-a). Poseban značaj ima odredba čl. 102 ZPP-a, prema kojoj troškovi prevođenja na jezik nacionalnih manjina, koji nastaju primjenom odredaba Ustava i ovog zakona o pravu pripadnika nacionalnih manjina na upotrebu svog jezika padaju na teret sredstava suda. Ova odredba obezbjeđuje da pripadnici nacionalnih manjina neće odustajati od upotrebe svog jezika u sudskom postupku da bi time izbjegli plaćanje troškova prevođenja, čime se obezbjeđuje i pravo na slobodan pristup sudu i pravično suđenje.
Neomogućavanje stranci da u postupku koristi svoj jezik ili jezik koji razumije predstavlja apsolutno bitnu povredu postupka iz člana 367 stav 2 tačka 10 koji propisuje da bitna povreda parničnog postupka uvijek postoji ako je protivno odredbama ovog zakona sud odbio zahtjev stranke da u postupku upotrebljava svoj jezik ili jezik koji razumije i da prati tok postupka na svom jeziku, a stranka se zbog toga žali.

Analizom citiranih odredbi ZKP-a i ZPP-a i njihovim dovođenjem u vezu sa odredbama čl. 9 Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, a u vezi sa čl. 3 Zakona o ratifikaciji, dolazi se do zaključka da su odredbe naših procesnih zakona usklađene sa čl. 9 Povelje.

Pravo pripadnika manjinskih naroda nije uslovljeno time da oni ne razumiju crnogorski jezik, a što proizilazi iz navedenih odredbi Zakonika o krivičnom postuku i Zakona o parničnom postupku (čl. 8 ZKP-a i član 99 ZPP-a). Takođe, mišljenja smo da postoje mjere informisanja korisnika albanskog jezika o mogućnosti korišćenja svog jezika pred pravosudnim organima jer zakon obavezuje sud da o ovom pravu pouči stranke i druge učesnike u postupku, što se mora zabilježiti u zapisniku kao i izjava učesnika u postupku (čl. 8 st. 3 ZKP-a i čl. 99 st. 3 ZPP-a).

U postupku pred Upravnim sudom u pogledu prava na upotrebu jezika shodno se primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku. Zakonom o Upravnom sporu („Službeni list CG“, br. 54/2016) u članu 4 propisano je da se na pitanja postupka u Upravnom sporu, koja nijesu uređena tim zakonom, shodno primjenjuju odredbe Zakona kojim se uređuje parnični postupak.

Ministarstvo pravde je unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, iz okvira svoje nadležnosti obezbijedilo u normativnom dijelu, kroz izmjene i dopune Krivičnog zakonika Crne Gore, Porodičnog zakona Crne Gore i Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti Crne Gore.

U članu 42a Krivičnog zakonika Crne Gore (izmjene i dopune od 2017. godine) propisano je, da ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje prema drugom licu zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, tu okolnost sud će cijeniti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

Izmjenama i dopunama Porodičnog zakona (“Službeni list CG”, broj 53/16) čija je primjena počela 19. maja 2017. godine, uveden je princip nediskriminacije i ostvarivanje jednakih mogućnosti za svu djecu. Propisana je antidiskriminaciona klauzula o zabrani svih oblika neposredne i posredne diskriminacije djeteta ili grupe djece, njihovih roditelja, usvojitelja, staratelja, hranitelja, članova porodice djeteta i djetetu bliskih lica, koja se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i na drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima djeteta, njegovih roditelja, staratelja, članova porodice i djetetu bliskih lica.

Odredbom člana 5 Zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, propisano je, da je zabranjena diskriminacija osuđenog kome je izrečena kazna dugotrajnog zatvora, novčana kazna i mjera bezbjednosti, po osnovu rase, boje kože, nacionalne pripadnosti, društvenog ili etničkog porijekla, veze sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili drugog mišljenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orjentacije, zdravstvenog stanja, invaliditeta, starosne dobi, imovnog stanja, bračnog ili porodičnog stanja, pripadnosti grupi ili

pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i po osnovu drugih ličnih svojstava.

U skladu sa navedenom odredbom zakona, te u skladu sa Ustavom Crne Gore, potvrđenim međunarodnim ugovorima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija sva lica lišena slobode su jednako i ravnopravno tretirana, bez obzira na vjersku, nacionalnu i drugu pripadnost, što isključuje diskriminaciju po bilo kom osnovu.

To dalje znači, da lica lišena slobode u Upravi bilo da se radi o zatvorenicima ili pritvorenim licima, a koji su pripadnici manjina i manjinskih zajednica, ostvaruju ista prava i imaju iste obaveze kao lica lišena slobode koja nijesu pripadnici manjina i manjinskih zajednica npr.(pravo na pritužbu radi zaštite prava i interesa straješini Uprave ili Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda preko sandučića za pritužbe koji su postavljeni u svim organizacionim jedinicama Uprave za izvršenje krivičnih sankcija; smještaj u prostorijama sa licima lišenim sobode koji nijesu pripadnici manjina i manjinskih zajednica; pravo na zdravstvenu zaštitu; radno angažovanje i naknade za rad, pogodnosti-kada su u pitanju zatvorenici; stručna obuka i obrazovanje; pravo na posjete; sportske, rekreativne i kulturne aktivnosti; kontakt sa spoljnim svijetom - dopisivanje; korišćenje telefona; posjedovanje vjerske literatutre; vršenje vjerskih obreda, itd).

Prilikom prijema na izdržavanje kazne zatvora, kazne dugotrajnog zatvora ili izvršavanje mjere za obezbjeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka - pritvora, lica lišena slobode se upoznaju sa njihovim pravima i obavezama na jeziku koji razumiju i omogućava im se uvid u Pravilnik o kućnom redu u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija ("Službeni list Crne Gore", br. 32/16) i Pravilnikom o bližem načinu izvršavanja pritvora ("Službeni list Crne Gore", br. 32/2006), kojim su regulisana njihova prava i obaveze. Navedeni pravilnici prevedeni su na albanski i engleski jezik i učinjeni dostupnim licima lišenih slobode kojima crnogorski jezik nije poznat. Takođe, svim licima lišenim slobode dozvoljena je upotreba svog jezika posredstvom tumača.

Po dolasku na izdržavanje kazne zatvora ili kazne dugotrajnog zatvora sva lica lišena slobode popunjavaju anketni listić koji sadrži spisak namirnica, i na taj način odlučuju o tome koje namirnice žele da konzumiraju u zavisnosti od vjerskih i kulturnih potreba i starosne dobi.

Nadležnom Odsjeku zaduženom za ishranu lica lišenih slobode u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, dostavljaju se popunjeni anketni listići, o čemu se vodi evidencija. Tako se pripadnicima islamske vjeroispovijesti dijeli posebna ishrana-halal ishrana koja se priprema korišćenjem odgovarajućih namirnica, odvojeno od ishrane pripadnika drugih vjeroispovijesti. Svakodnevno je oko 30% pripremljene hrane namijenjeno pripadnicma islamske vjeroispovijesti. Zatvorska kuhinja u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, ispunjava kako HACCP tako i Halal standard.

Osuđena lica imaju pravo na vjerski život i kontakte sa predstavnicima vjerskih zajednica u skladu sa Pravilnikom o kućnom redu u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija i na svaki zahtjev u vezi posta, odgovoreno je pozitivno u skladu sa njihovom religijom, kulturnim i

običajnim potrebama. Osuđenim licima pripadnicima manjina i manjinskih zajednica omogućeno je ostvarivanje prava na vjerski život u punom obimu, na svaki zahtjev, bilo pojedinačan ili kolektivan, odgovoreno je pozitivno, u posebnoj prostoriji namijenjenoj za tu svrhu.

U cilju ostvarivanja prava na vjerski život osuđenih lica, Uprava neposredno sarađuje sa vjerskim zajednicama. Osuđenom licu je dozvoljeno da prima i posjeduje vjersku literaturu. Od strane islamske zajednice u Crnoj Gori u 2018. godini, donirano je 12 knjiga vjerske literature za zatvorsku biblioteku u Istražnom zatvoru Podgorica.

Strategijom izvršenja krivičnih sankcija (2017-2021) i Akcionim planom za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija za period 2017-2021. godina planirana je izgradnja 4 nova objetka među kojima je i Multifunkcionalnog objekta koji će između ostalog biti namijenjen i za vjerske aktivnosti zatvorenika i službenika Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Naime, Idejnim arhitektonskim rješenjima, u okviru Multifunkcionalnog objekta za vjerske aktivnosti planirana je izgradnja 3 posebno izdovojene prostorije za vjerske obrede pripadnika svih vjerskih zajednica.

U svim sudovima gdje se Povelja primjenjuje za albanski i romski jezik funkcioniše Služba za besplatnu pravnu pomoć, gdje besplatnu pravnu pomoć pružaju advokati na teret Budžeta, i gdje su u znatnom broju korisnici pripadnici romske populacije, imajući u vidu njihovo slabo imovno stanje, čime se obezbjedjuje slobodan pristup sudu pripadnika ove populacije i pravo na pravično sudjenje u postupcima u kojima učestvuju.

U postupku pred sudovima, ukoliko stranke, svjedoci i druga lica koja učestvuju u postupku upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike, sud ih predhodno upoznaje sa mogućnošću upotrebe svog maternjeg jezika uz obezbeđivanje prevođenja njihovih iskaza, isprava i drugog pisanog dokaznog materijala od strane tumača na teret budžetskih sredstava. Takođe, stranke u postupku mogu podnositi dokaze koji su sačinjeni na njihovom maternjem jeziku sa odgovarajućim prevodom od ovlašćenih tumača, koji u postupku imaju istu dokaznu snagu kao i domaće isprave.

Donošenjem Zakona o tumačima iz 2016. godine, ova oblast, koja je do tada bila uređena podzakonskih aktom, detaljno je pravno uređena, čime se u značajnoj mjeri doprinijelo unapređenju kvaliteta i efikasnosti rada tumača. Zakonom su regulisali uslovi i način postavljenja i razrješenja tumača, prava i obaveze tumača i druga pitanja od značaja za njihov rad. Na ovaj način doprinijelo se i efikasnijem radu pravosudnih i drugih organa koji vode postupak u kome je potrebno obezbijediti tumača. Nakon stupanja na snagu ovog Zakona, Ministarstvo pravde Crne Gore imenovalo je ukupno 16 lica kao tumače - prevodioce za albanski jezik, što je po mišljenju sudova gdje Albanci čine značajan dio populacije dovoljno za potpunu primjenu člana 9 Povelje.

I pored svih stvorenih predpostavki, i poštovanju Povelje rijetko se dešava da stranka zahtijeva korišćenje svog maternjeg jezika, tako da kod Upravnog suda, Osnovnog suda u Rožajama i Osnovnog suda u Ulcinju nije bilo slučajeva, a kod Osnovnog suda u Plavu bilo je 7 slučajeva vođenja postupka na albanskom jeziku.

U Osnovnom sudu u Ulcinju u jednoj od sudnica instalirana je oprema kako za audio i vizuelno snimanje, tako i oprema za simultano prevođenje, čime su stvoreni tehnički uslovi

za dosljednu primjenu obaveza koje za Sud proističu iz člana 9 Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima.

Iako se shodno članu 79 tač. 5 Ustava i naprijed citiranim odredbama procesnih zakona, u Osnovnom sudu u Ulcinju, sudski postupci mogu voditi i na albanskom jeziku, u dosadašnjoj praksi tog suda to se nije događalo.

Svim učesnicima postupka koji ne poznaju službeni jezik-crnogorski, ili koji žele da se u postupku pred sudom koriste maternjim-albanskim jezikom omogućava se to pravo preko tumača za albanski jezik.

U Osnovnom sudu u Ulcinju četiri sudije govore albanski jezik. Presude i druga pismena se ne izdaju na albanskom jeziku. Ukoliko stranke zahtijevaju da se presude i druga pismena izdaju na albanskom jeziku, ista se prevode preko tumača za albanski jezik .U Osnovnom sudu u Ulcinju uvjerenja da se ne vodi krivični postupak izdaju se dvojezično, tj. na crnogorskom i na albanskom jeziku.

Takođe, u holu suda se nalaze brošure na albanskom jeziku, koje se tiču vodiča za pristup informacijama u posjedu Osnovnog suda u Ulcinju, vodiča za takse, vodič za žrtve nasilja i svjedoke krivičnih djela, kao i uputstvo za izdavanje uvjerenja da se ne vodi krivični postupak.

U Sekretarijatu Sudskog savjeta – Odjeljenju za informaciono-komunikacione tehnologije i multimedije, zaposlen je troje Albanaca po nacionalnosti, što doprinosi kvalitetu primjene člana 9 Povelje.

Imajući u vidu činjenicu da su pravosudni organi u Crnoj Gori upoznati sa odredbama Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima, posebno sa odredbama člana 9 Povelje koje se odnose na upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u sudskom postupku, to možemo konstatovati da se Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima kvalitetno primjenjuje pred pravosudnim organima Crne Gore, uz stalno jačanje kvaliteta njene primjene.

Član 10 – javna administracija i javni sektor

a) Odabrani stavovi ili tačke (naznačene su boldovanim slovima)

stav	1:
tačka	a, i):
“	a, ii):
“	**a, iii):**
tačka	**a, iv):**
“	**a, v):**
tačka	b:
tačka	c:
stav	**2:**
tačka	a:
tačka	**b:**

tačka c:
tačka d:
“ e:
“ f:
“ g:

stav 3:
tačka a:
“ b:
“ c:

stav 4:
tačka a:
“ b:
“ c:

stav 5:

Zakonom o putnim ispravama („Sl. list CG“, br.21/08, 25/08, 39/13 i 54/16) članom 15, propisano je da se obrasci putnih isprava štampaju na crnogorskom jeziku, latiničnim pismom, kao i na engleskom i francuskom jeziku, a popunjavaju na crnogorskom jeziku, latiničnim pismom. Za pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, prezime i ime u obrascu putne isprave, na zahtjev podnosioca, unosi se na jeziku i pismu manjine kojoj pripada, u skladu sa Ustavom, posebnim zakonom, ili međunarodnim ugovorom i standardima. Na zahtjev podnosioca, prezime i ime unosi se i ćiriličnim pismom. Takođe, u gore navedenim slučajevima Ministarstvo unutrašnjih poslova će, po službenoj dužnosti, izvršiti unos ličnog imena podnosioca zahtjeva na jeziku i pismu koji je on naveo u zahtjevu i u matični registar rođenih.

Zakonom o ličnom imenu („Sl.listCG“br.47/08 i 55/16) članom 5, propisano je da se u matične registre lično ime upisuje na crnogorskom jeziku, te da se na zahtjev crnogorskog državljanina lično ime upisuje i na jednom od jezika u službenoj upotrebi (srpski, bosanski, albanski i hrvatski jezik).

Zakonom o ličnoj karti(Sl. list CG“, br. 12/07, 73/10 28/11, 50/12 , 10/14 i 18/19) članom 7 propisano je da se obrazac lične karte štampa na crnogorskom i na engleskom jeziku i popunjava na crnogorskom jeziku. Za građane koji u službenoj upotrebi koriste srpski, bosanski, albanski ili hrvatski jezik, sadržaj obrasca lične karte i podaci unose se i na tim jezicima, osim imena i prezimena koji se unose na jeziku i pismu podnosioca zahtjeva, ako on to zahtjeva. Prilikom predaje neophodne dokumentacije za izdavanje ličnih dokumenata, obaveza ovlašćenog službenika je da podnosioca zahtjeva upozori i pita na kom jeziku želi svoja dokumenta. Istim članom propisano je da je ministarstvo dužno da u svim organizacionim jedinicama u prostoriji u kojoj građanin podnosi zahtjev za izdavanje lične karte, na vidnom mjestu u okviru šalter službe istakne obavještenje o pravu građanina da mu ime i prezime u sadržaj obrasca lične karte bude unijeto na jeziku i pismu koje zahtijeva.

Zakon o matičnim registrima („Sl.list CG“, br.47/08 ,41/10 i 55/16) članom 3 propisano je da se matični registri vode, a izvodi i uvjerenja izdaju na crnogorskom jeziku. Istim članom je propisano da se lično ime pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice u matične registre upisuje na njegovom jeziku i pismu, u skladu sa zakonom, te da lično ime može biti upisano samo na jednom jeziku i pismu. Izuzetak se odnosi na prezime koje se stiče prilikom zaključenja braka koje se upisuje na jeziku lica čije se prezime uzima ili pridružuje, pri čemu novo lično ime mora biti upisano na jednom pismu.

Podaci o mjestu, opštini i državi koji se odnose na pripadnika manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice upisuju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom.

Izvodi i uvjerenja iz matičnih registara za pripadnike manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice izdaju se i na jeziku i pismu tog manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, u skladu sa zakonom.

Tabelarni pregled izdatih dokumenata u 2017. i 2018. godini na jeziku podnosioca zahtjeva:

Godina	Dokument	Jezik	Broj dokumenata
2017	Lična karta	Albanski	392
2017	Lična karta	Bosanski	52
2017	Lična karta	Crnogorski-latinica	26014
2017	Lična karta	Crnogorski-ćirilica	227
2017	Lična karta	Hrvatski	26
2017	Lična karta	Srpski	931
2017	Pasoš	Albanski	477
2017	Pasoš	Bosanski	118
2017	Pasoš	Crnogorski-latinica	30511
2017	Pasoš	Crnogorski-ćirilica	206
2017	Pasoš	Hrvatski	23
2017	Pasoš	Srpski	816
2018	Lična karta	Albanski	1173
2018	Lična karta	Bosanski	386
2018	Lična karta	Crnogorski-latinica	80339
2018	Lična karta	Crnogorski-ćirilica	962
2018	Lična karta	Hrvatski	127
2018	Lična karta	Srpski	3131
2018	Pasoš	Albanski	1481
2018	Pasoš	Bosanski	424
2018	Pasoš	Crnogorski-latinica	72284
2018	Pasoš	Crnogorski-ćirilica	525
2018	Pasoš	Hrvatski	117
2018	Pasoš	Srpski	1784

Ministarstvo unutrašnjih poslova ima u svim opštinama u Crnoj Gori svoje organizacione jedinice, područne jedinice odnosno filijale koje primjenjuju, izmedju ostalog, i gore navedene zakone.

U opštinama Bar, Ulcinj i Tuzi u organizacionim jedinicima Ministarstva unutrašnjih poslova zaposleni su službenici koji govore albanski jezik i usluge pružaju i na albanskom jeziku i oni koji koriste albanski jezik mogu da podnesu usmene predstavke i da dobiju odgovor na tom jeziku.

Jedan vid učešća manjina u javnom životu, prema međunarodnim standardima predstavlja i lokalna samouprava. U tom smislu novi Zakon o lokalnoj samoupravi (,,Službeni list Crne Gore“ br.2/18) sadrži rješenja kojima se štite i ostvaruju prava manjinskih naroda u lokalnoj samoupravi.

Naime, pomenutim Zakonom propisano je da**:** opština obezbjeđuje uslove za zaštitu i unapređenje manjinskih prava i rodne ravnopravnosti, u skladu sa Ustavom, zakonom i potvrđenim međunarodnim ugovorima (član 11); lokalni službenik, odnosno namještenik ne smije u obavljanju poslova vršiti diskriminaciju građana po osnovu: rase, boje kože, nacionalne pripadnosti, društvenog ili etničkog porijekla, veze sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili drugog mišljenja, pola, promjene pola, rodnog identiteta, seksualne orjentacije i/ili interseksualnih karakteristika, zdravstvenog stanja, invaliditeta, starosne dobi, imovnog stanja, bračnog ili porodičnog stanja, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji, sindikalnoj ili drugoj organizaciji, kao i po osnovu drugih ličnih svojstava (član 95); jedinica za upravljanje ljudskim resursima vrši poslove koji se odnose, između ostalog i na praćenje sprovođenja mjera u cilju postizanja srazmjerne zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u organima i službama, rodno balansirane zastupljenosti i zapošljavanja lica sa invaliditetom (član 146 stav 1 alineja 5); program javne rasprave u opštinama gdje većinu ili značajan dio stanovništva čine pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica sadrži i način obezbjeđivanja učešća manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na njihovom jeziku (člana 168 stav 2).

Takođe, treba spomenuti da je područje Tuzi, sa većinskim albanskim stanovništvom, samostalna opština na osnovu izmjene i dopune Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore (,,Službeni list Crne Gore”. br. 31/17).

U opštinama u kojima albanska populacija čini većinski ili značajni dio stanovništva, jedinice lokalne samouprave svojim odlukama konkretizuju definisana prava manjina, koja se odnose na to da nazivi naseljenih mjesta, ulica, i opština se ispisuju na **albanskom jeziku**.

Kao što je već ranije navedeno, članom 11 Zakona o manjinskim pravima i slobodama propisano je da manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma. U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili najmanje 5% stanovništva, prema rezultatima dva posljednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Službena upotreba jezika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u smislu stava 2 ovog člana, podrazumijeva naročito: korišćenje jezika u upravnom i sudskom postupku i u vođenju upravnog i sudskog postupka, kod izdavanja javnih isprava i vođenje službenih evidencija, na glasačkom listiću i drugom izbornom materijalu i u radu

predstavničkih tijela. Na teritorijama ovih lokalnih samouprava, imena organa koji vrše javna ovlašćenja, naziv jedinice lokalne samouprave, naziv naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima ispisuju se i na jeziku i pismu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Članom 28 Zakona o manjinskim pravima i slobodama definisana je obaveza lokalne samouprave, da u jedinicama lokalne samouprave u kojima većinu ili najmanje 5% stanovništva**,** u dva uzastupna popisa stanovništva, čine manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, lokalna samouprava je dužna da, u okviru plana i programa za djelotvorno učešće lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova ili donošenjem posebnog plana i programa, preko savjeta odnosnih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, obezbijedi uslove za učešće manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u donošenju programa razvoja opštine, prostornih i urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana i uredi način i postupak učešća manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u vršenju javnih poslova i da odredi organ koji sprovodi javnu raspravu po tim i drugim aktima".

U opštini Tuzi, pored službenog crnogorskog, u upotrebi su i albanski i bošnjački jezik. Od osnivanja Opštine Tuzi, svi dokumeti se prevode na gore navedene jezike. Takođe, sve sjednice se odvijaju na albanskom, sa prevodom na crnogorski jezik. Napominjemo da odbornici sami biraju na kojem jeziku će se izjasniti.

U ovoj opštini, skoro na svim putokazima, poštuje se dvojezično pismo, međutim aktuelna administracija radi na tome da se zakon o upotrebi regionalnih ili manjinskih jezika sprovodi u potpunosti.

Takođe, u ovoj opštini, počevši od vrtića, preko osnovne škole do gimnazije, nastava se odvija i na crnogorskom i na albanskom jeziku.

Treba istaći da je u osnovnoj školi do prošle godine (2018) kao predmet u izvođenju nastave na crnogorskom bio albanski kao nematernji, koji je ove godine ukinut.

Prema predviđenom zakonu, izborni material je od početka procesa izbora u Opštini Tuzi 03.03.2019 godine, štampan na dvojezičnoj osnovi.

U opštini Ulcinj svakoj stranci omogućeno je podnošenje raznih podnesaka organu i javnoj službi Opštine na albanskom jeziku, kao i dobijanje odgovora, što je zagarantovano Ustavom Crne Gore i ostalim pozitivnim zakonskim propisima.

U organima lokalne uprave Opštine Ulcinj dostupni su i obrasci za račune, za usluge javnih preduzeća, obrasci za poresku prijavu, razni zahtjevi, izvod iz matične knjige vjenčanih.

U lokalnoj samoupravi manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice i njihovi pripadnici učestvuju u donošenju odluka neposredno ili predstavnički.

U tom smislu odluke koje donosi Skupština Opštine se štampaju i objavljuju i na albanskom jeziku.

U praksi u većini slučajeva primjenjuje se pravo da se na području Opštine, gdje manjina čini većinu stanovništva, naziv jedinice lokalne samouprave, nazivi organa i javnih službi, koja vrše javna ovlašćenja, poslovnih i drugih firmi, ispisuju na jeziku i pismu manjina.

Možemo reći da je u lokalnoj samoupravi građanska participacija, odnosno građansko učešće u donošenju odluka veoma veliko, naročito prilikom donošenja predloga nacrta urbanističkih planova i drugih odluka, koje se tiču nadležnosti organa za donošenje i štampaju se na oba jezika.

U praksi u potpunosti se primjenjuje pravo da se na području Opštine Ulcinj u kojoj albanska manjina čini većinu stanovništva, označavanje naziva naselja, trgova, ulica, i toponima ispisuje i na albanskom jeziku.

Pružanje informacija inicirano od strane organa lokalne samouprave, objavljuje se u lokalnim medijima na oba jezika, što znači da Opština Ulcinj sprovodi aktivno informisanje koje podrazumjeva sve mjere lokalnih organa u cilju informisanja na albanskom jeziku.

U opštini Bar, u Ostrosu i Šestanima koji predstavljaju ruralni dio Opštine Bar, u kojima cjelokupno stanovništvo čini albanska manjina, svakoj stranci je omogućeno podnošenje podnesaka organu/javnoj službi opštine na albanskom jeziku i davanje odgovora na istom.

Albanski jezik se koristi u pružanju usluga u lokalnoj samoupravi i izvod iz matične knjige vjenčanih je dvojezičan. Pravni osnov za to se nalazi u Ustavu i Zakonu o manjinskim pravima i slobodama. Odborniku Skupštine opštine Bar je dozvoljeno da se Skupštini i javnosti obrati na svom maternjem jeziku, a Skupština ima obavezu pružanja prevođenja ako odbornik to zatraži.

Opština Bar preduzima aktivnosti u cilju zaštite albanskog, hrvatskog i bosanskog jezika i kulture kroz organizovanje svakodnevnih radio emisija kao što je Žurnal na albanskom jeziku, a povremeno i učešće hrvatskih i bosanskih ličnosti iz javnog i kulturnog života.

Lingvistička slika prema podacima Zavoda za statistiku Monstat u opštini Bar je sledeća: Crnogorskim jezikom govori 18.217 ili 43,32 % stanovnika, srpskim jezikom govori 16.299 ili 38,76 % stanovnika, albanskim jezikom govori 2.738 ili 6,5 % stanovnika , bosanskim jezikom govori 698 ili 1,6 % stanovnika, bošnjačkim jezikom govori 283 ili 0,67 % stanovnika, romskim jezikom govori 197 ili 0,46 % stanovnika i hrvatskim jezikom govore 151 ili 0,35 % stanovnika.

Ustavom Crne Gore (“Službeni list Crne Gore’’, br. 01/07) u članu 13 stav 1 jasno je definisano da je u Crnoj Gori službeni jezik crnogorski, dok je u stavu 3 propisano da su srpski, bosanski, albanski i hrvatski jezik u službenoj upotrebi.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama (“Službeni list Rebublike Crne Gore”, br. 031/06, 051/06, 038/07 i “Službeni list Crne Gore”, br. 002/11, 008/11, 031/17) u članu 11 stav 1 propisano je da “Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma”.

Takođe članom 11 stav 2 predviđeno je da “U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili najmanje 5 % stanovništva, prema rezultatima dva poslednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica’’.

Prema zvaničnim podacima Zavoda za statistiku Crne Gore, a na osnovu popisa stanovništva iz 2011. godine, za opštinu Bar, kriterijum iz člana 11 stav 2 citiranog Zakona ispunjavaju najmanje dvije nacionalne manjine, i to: Albanci koji čine 5,98 % sa 2.515 stanovnika i Bošnjaci sa 5,12% ili 2.153 stanovnika koji žive na teritoriji opštine Bar.

Opština Bar konstantno promoviše ljudska i manjinska prava i slobode u skladu sa zakonima, propisima i preporukama nadležnih ministarstava i drugih državnih i međunarodnih institucija. Službena upotreba jezika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, u opštini Bar se sprovodi konkretno kroz sledeće oblasti:

1. Upravni postupak
- Izdavanje službenih isprava (upis na sopstvenom jeziku i pismu) .
- Za mjesne zajednice gdje većinu stanovništva čine manjine, izborni materijal se štampa i distribuira i na jeziku manjina (albanski)
- Imena organa koja vrše javna ovlašćenja, naziv jedinice lokalne samouprave, naziv naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima ispisuju se i na jeziku i pismu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2. Sudski postupak
- U vođenju sudskog postupka obavezno se koristi institut prevodioca kada se stranka u postupku izjašnjava da ne razumije službeni jezik.

3. Zdravstvo
- Ambulanta u Ostrosu, kao odjeljenje JZU Dom zdravlja Bar, zapošljava medicinski kadar koji govori albanskim jezikom.

4. Obrazovanje
- Na teritoriji opštine Bar u JU OŠ “Đerđ Kastrioti Skenderbeg” u Ostrosu, nastava se izvodi na albanskom jeziku. Takođe u JU OŠ “Bratstvo – Jedinstvo’’ u Đuravcima, albanski jezik je zastupljen kao nematernji sa dva časa sedmično od prvog do devetog razreda.
- U Ostrosu je organizovano predškolsko obrazovanje na albanskom jeziku, kao posebno odjeljenje JPU “Vukosava Ivanović – Mašanović’’.

5. Kultura
- Narodna biblioteka ,,Ivo Vučković’’, kao organizaciona jedinica Kulturnog centra Bar, ima područno odjeljenje u Ostrosu koja poseduje solidan fond knjiga na albanskom jeziku. Taj fond knjiga se konstantno povećava shodno finasijskim mogućnostima i preko raznih donacija.
- Opština Bar i TO Bar konstantno podržavaju i finasijski učestvuju u organizovanju manifestacija i ostalih promotivnih aktivnosti koja afirmišu različitost i kulturni identitet manjina.

6. Informisanje
Lokalni javni emiter Radio Bar i opština Bar imaju potpisan ugovor o pružanju javnih usluga tj. ugovoreni program u okviru kojeg se emituje i emisija na albanskom jeziku, svakog radnog dana u trajanju od 45 minuta.

U opštini Rožaje, a u skladu sa Ustvam Crne Gore i Zakonom o manjinskim pravima i slobodama (,,Službeni list Rebublike Crne Gore", br. 031/06, 051/06, 038/07, Službeni list Crne Gore'', br. 002/11, 008/11, 031/17) kojim je u članu 11 stav 1 propisano da ,,Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma", a stavom 2 istog člana da ,,U jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili najmanje 5 % stanovništva, prema rezultatima dva poslednja uzastopna popisa, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica'', svakoj stranci je omogućeno podnošenje podnesaka organu/javnoj službi opštine na albanskom jeziku i davanje odgovora na istom, ali do sada nije bilo pismenog obraćanja za takve potrebe.

Albanski jezik se koristi u pružanju usluga u lokalnoj samoupravi, Odborniku Skupštine opštine Rožaje dozvoljeno je da se Skupštini i javnosti obrati na svom maternjem jeziku, a Skupština ima obavezu pružanja prevođenja ako učesnik to zatraži.

Opština Rožaje preduzima aktivnosti u cilju zaštite albanskog jezika, kroz organizovanje svakodnevnih radio i televizijskih emisija na albanskom jeziku, a povremeno i učešće albanskih ličnosti iz javnog i kulturnog života.

Prema zvaničnim podacima Zavoda za statistiku Crne Gore a na osnovu popisa stanovništva iz 2011. godine, za opštinu Rožaje, kriterijum iz člana 11 stav 2 citiranog Zakona ispunjava albanska manjina, koja čini 5,04 % stanovništva koji žive na teritoriji opštine Rožaje.

Opština Rožaje konstantno promoviše ljudska i manjinska prava i slobode u skladu sa zakonima, propisima i preporukama nadležnih ministarstava i drugih državnih i međunarodnih institucija. Službena upotreba jezika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u opštini Rožaje sprovodi se kroz sledeće oblasti:

1. Upravni postupak

- U upravnom postupku, pripadnicima albanske manjine dozvoljeno je da tok upravnog postupka prate preko tumača i da ukoliko žele mogu dobiti prepis rješenja, odnosno zaključka na albanskom jeziku.
- S obzirom na značaj korišćenja jezika u sferi lične dokumentacije veoma su značajna zakonska rješenjnja koja nude Zakon o ličnoj karti, Zakon o putnim ispravama i Zakon o matičnim registrima.
- Izdavanje službenih isprava (upis na sopstvenom jeziku i pismu).
- Za mjesne zajednice gdje većinu stanovništva čini manjina, izborni materijal se štampa i distribuira i na jeziku manjina (albanski)

- Data je zakonska mogućnost da se imena organa koja vrše javna ovlašćenja, naziv jedinice lokalne samouprave, naziv naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima ispisuju i na jeziku i pismu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2. Obrazovanje

U skladu sa Ustavom i zakonom, nastava na albanskom, kao maternjem jeziku organizovana je na nivou osnovnog obrazovanja.

- Na teritoriji opštine Rožaje u JU OŠ ,,Daciće" u Dacićima nastava se izvodi na albanskom jeziku.

Na teritoriji opštine Rožaje, predškolsko i srednje obrazovanje nije organizovano i ne odvija se na albanskom jeziku.

3 . Kultura

- Narodna biblioteka opštine Rožaje, ne poseduje dovoljan fond knjiga na albanskom jeziku.
- Opština Rožaje prema svojim mogućnostima konstantno podržavaju i finasijski učestvuju u organizovanju manifestacija i ostalih promotivnih aktivnosti koja afirmišu različitost i kulturni identitet manjina.

4 . Informisanje

Sprovođenje garantovanih prava na upotrebu albanskog jezika u oblasti informisanja je veoma značajno. Lokalni javni emiter Radio televizija Rožaje pruža javne usluge kod određenih programa i emisija na albanskom jeziku prema utvrđenom planu i programu RTR i to:

- Po ustaljenoj šemi i programu emituje se svakog radnog dana na radio i televiziji informativni program na albanskom jeziku.
- Dva puta mjesečno se prikazuje emisija pod nazivom "30 minuta albanskim ulicama".
- Takođe, na RTR svakodnevno se emituje albanska muzika prije i poslije podne u trajanju od po 30 minuta.

Kada je riječ o srazmernoj zastupljenosti pripadnika albanske manjine i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave, oni nisu srazmjerno zastupljeni.

U Opštini Gusinje, pored crnogorskog kao službenog jezika, u službenoj upotrebi su i bosanski i albanski jezik.

Služba Skupštine Opštine prevodi na albanski jezik sva dokumenta i materijale prilikom zasijedanja lokalne skupštine, a takođe postoji i simultano prevođenje zasijedanja Skupštine Opštine na albanski jezik za one odbornike koji govore albanski jezik.

Opština Tivat preduzima aktivnosti u cilju očuvanja jezika manjina, najčešće kroz pružanje finansijske podrške za realizovanje aktivnosti, a posredstvom zahtjeva koje predstavnici manjina podnose Opštini.

Tako je Opština davala podršku NVO Galaxy, čiji je cilj očuvanje identiteta Bošnjaka i muslimana, njihovog jezika, kulture i običaja u opštini Tivat, kroz odobravanje sredstava za realizaciju projekta “Bogatstvo kulture-zajedničko dobro”.

Islamskoj zajednici u Crnoj Gori - Medžlis islamske zajednice za Boku Kotorsku i Budvu, pružena je finansijska podrška za održavanje svečanog iftara-večere sa specijalnim zvanicama i pridavanje značaja Bajramu.

Opština Tivat je pružala finansijsku podršku i Hrvatskom građanskom društvu Crne Gore za:

- Hrvatsku terensku nastavu- gdje učenici koji pohađaju nastavu hrvatskog jezika i kulture obilaze hrvatske gradove i pri tom se upoznaju sa detaljima iz hrvatske istorije, običajima, kulturom i tradicijom Hrvtske, i izučavaju hrvatsku književnost (Opština pruža finansijsku podršku za prevoz učenika),
- održavanje tradicionalnog Tripundanskog bala na kojem prisustvuju i visoki zvaničnici iz državnog i kulturnog života Crne Gore,
- odlazak dječijeg mandolinskog orkestra Hrvatskog građanskog društva Crne Gore “Tripo Tomas” sa folklornim ansablom “Nikola Đurković” na 25. susret Hrvatskih folklornih ansabala u Čakovcu.

Pružena je i finansijska podrška Nevladinoj organizaciji “Zaliv hrvatskih svetaca” za održavanje koncerta klape “Contra” iz Splita.

Romskoj i egipćanskoj populaciji pružena je podrška kroz:

- kancelariju za integraciju RE
- organizovanje prevoza RE učenika do škole,
- kupovinu školskog pribora i torbi za RE učenike,
- učestvovanje djece/učenika RE na opštinskim manifestacijama-recitacija na albanskom jeziku,
- dodjeljivanje nagrada učenicima RE sa odličnim uspjehom (tableti, mobilni telefoni),
- organizovanje izleta za RE učenike,
- pružanje finansijske podrške za odlazak RE asistenta i medijatora u nastavi na seminare koji se tiču poboljšanja kvaliteta obrazovanja i drugih aspekata života RE populacije,
- finansijsku pomoć (putni troškovi) za RE asistenta za doškolovanje,
- finansijsku podršku nevladinoj organizaciji “Demokratski romski centar”, za održavanje manifestacija, kao i štampanje knjiga.

Osim Opštine, podršku jeziku manjina pružili su i Radio Tivat i Centar za kulturu koji su bili izdavači knjige “Rječnik romske duše” autora Ivana Toskića i Dragana Popadića.

Radio Tivat emituje emisiju na crnogorskom i romskom jeziku “Trag duše-Drom ko ilo”.

Član 11 – Mediji

a) Odabrani stavovi i tačke (naznačene su boldovanim slovima)

stav	1:
tačka	a, i):

“	a, ii):
“	**a, iii):**
tačka	b, i):
“	**b, ii):**
tačka	c, i):
“	**c, ii):**
tačka	**d,**
tačka	**e, i):**
“	e, ii):
tačka	f, i):
“	**f, ii):**
tačka	g:
stav	**2:**
stav	**3:**

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih medija u Crnoj Gori, njihov najveći broj se izdaje na albanskom, hrvatskom, romskom i bosanskom jeziku. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda za manjine, izuzev nedjeljnika „Koha Javore“ i časopisa „Alav“ (finansiran od strane Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina). Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore i člana 3 stav 2 Zakona o medijima, Skupština Crne Gore je na sedmoj sjednici drugog redovnog (jesenjeg) zasjedanja, dana 27. decembra. 2014. godine, donijela Odluku o izdavanju i finansiranju javnog glasila, nedeljnika na albanskom jeziku, „Koha Javore”. Godišnji budžet nedeljnika ,,Koha Javore” je 100.000 eura. Nacionalni savjet Albanaca u Crnoj Gori je dana 07.04.2015. godine, u dnevnim listovima “Pobjeda” i “Vijesti”, objavio oglas za izbor članova Programskog savjeta nedeljnika ,,Koha Javore’’. Nakon sprovedenog postupka, Savjet je na sjednici održanoj dana 19.12.2015. godine, izvršio izbor među prijavljenim kandidatima i odlučio je da se u Programski savjet izaberu sledeći kandidati: Bekim Čobović, Ilirijana Resulbegović, Gjek Gjonaj, Albert Camaj i Ismet Gjonbaljaj.

Radiotelevizija Crne Gore RTCG, shodno zakonskim obavezama, kroz svoje programe emituju emisije posvećene afirmaciji manjinskih prava u Crnoj Gori.

PROGRAM RCG ZA MANJINE

Redakcija na albanskom jeziku realizuje tri žanrovski različite i raznovrsne emisije:
- u jutarnjem programu emisiju «Vijesti» šest puta nedjeljno u trajanju od 5 do 10 minuta;
- zatim emisiju «Dnevnik na albanskom» radnim danima u trajanju 30 minuta.
- muzičko informativnu emisiju ,,Na kraju nedjelje” koja se emituje subotom poslijepodne u trajanju 55 minuta.

Redakcija na jezicima ostalih manjina

Glas Roma, Romano Khrlo - emisija informativno-zabavnog karaktera - emituje se svakog drugog ponedeljka a traje 25 minuta.
Programski sadržaji na jezicima ostalih manjinskih naroda u Crnoj Gori obrađuju se svakodnevno, po aktuelnosti događaja, u svim segmentima i emisijama RCG, prije svega zahvaljujući činjenici da Radio CG ima dopisnike u Rožajama, Beranama, Nikšiću, Tivtu, Ulcinju, uključujući i Podgoricu.

PROGRAM ZA MANJINE TVCG

Redakcija TVCG na albanskom jeziku priprema ”Lajmet”, informativnu emisiju na albanskom jeziku koja se emituje radnim danima u trajanju oko 10 minuta. Tokom godine se emituje 259 emisija. U okviru Redakcije na albanskom priprema se i ”Mozaiku”, emisija mozaičnog tipa. Emituje se svake subote a traje 60 minuta.

Redakcija za ostale manjine
U okviru Redakcije na jezicima ostalih manjinskih naroda priprema se emisija ”Mostovi" posvećena istoriji, kulturi i tradiciji svih manjinskih naroda u Crnoj Gori i emisija na romskom jeziku "Savore" koja se emituje svake druge nedjelje u trajanju 25 do 30 minuta.

Vlada Crne Gore je shodno Zakonu o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore potpisala ugovor o javnim uslugama sa javnim servisom. Vrijednost trogodišnjeg ugovora je 40 miliona eura i između ostalog javni servis je obavezan da proizvodi i emituje programske sadržaje posvećene pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kulturnom i etničkom identitetu i drugim pitanjima koja se tiču ovih grupa.

PROGRAM ZA MANJINE RADIJA CRNE GORE ZA 2016. GODINU

Godišnji plan rada i realizacija Redakcije Radija na Albanskom

<u>Jutarnije vijesti</u>

Žanr – informativni program redakcije

Dinamika emitovanja radnim danima u 7 sati i 50 minuta

Trajanje prosek 6 minuta

Ukupan broj emitovanja emisija 261 emisija

Ukupan broj minutaže 1566 minuta

<u>Dnevnik</u>

Žanr Informativni program redakcije

Dinamika emitovanja radnim danima 0d 17 i 30 minuta do 18 sati

Trajanje 30 minuta

Ukupan broj emitovanja emisija 260 emisija

Ukupan broj minutaže 7800 minuta

Emisija na kraju nedelje

Žanr Informativno zabavna muzička emisija

Dinamika emitovanja subotom od 17 i 5 minuta do 18 sati

Trajanje 55 minuta

Ukupan broj emisija 53 emisije

Ukupan broj minutaže 2915 minuta

Ova emisija obuhvata nedeljne događaje na polju kulture, nauke, školstva, turizma, poljoprivrede i sporta na teritoriji Crne Gore gdje žive albanci kao i neke priloge iz dijaspore. Isto tako prati i kulturne manifestacije, simpozijume, književne večeri i najznačajnije događaje u Crnoj Gori. U ovoj emisiji ima i muzičkog sadržaja.

Glas Roma, Romano Khrlo - emisija informativno-zabavnog karaktera- emituje se svakog drugog ponedeljka a traje 25 minuta
emitovano : 45 emisija
ukupna minutaza: 1125 min

PROGRAM ZA MANJINE RADIJA CRNE GORE ZA 2017. GODINU

Godišnji plan rada Redakcije Radija na Albanskom

Jutarnije vijesti

Žanr – informativni program redakcije

Dinamika emitovanja radnim danima u 7 sati i 50 minuta

Trajanje prosek 6 minuta

Ukupan broj emitovanja emisija 261 emisija

Ukupan broj minutaže 1296 minuta

Dnevnik

Žanr Informativni program redakcije

Dinamika emitovanja radnim danima 0d 17 i 30 minuta do 18 sati

Trajanje 30 minuta

Ukupan broj emitovanja emisija 258 emisija

Ukupan broj minutaže 7740 minuta

Emisija na kraju nedelje

Žanr Informativno zabavna muzička emisija

Dinamika emitovanja subotom od 17 i 5 minuta do 18 sati

Trajanje 55 minuta

Ukupan broj emisija 52 emisije

Ukupan broj minutaže 2860 minuta

Ova emisija obuhvata nedeljne događaje na polju kulture, nauke, školstva, turizma, poljoprivrede i sporta na teritoriji Crne Gore gdje žive albanci kao i neke priloge iz dijaspore. Isto tako prati i kulturne manifestacije, simpozijume, književne večeri i najznačajnije događaje u Crnoj Gori. U ovoj emisiji ima i muzičkog sadržaja..

Glas Roma, Romano Khrlo- emisija informativno-zabavnog karaktera- emituje se svakog drugog ponedeljka a traje 25 minuta
emitovano : 44 emisija
ukupna minutaza: 1100 min

PROGRAM ZA MANJINE RADIJA CRNE GORE ZA 2018.GODINU

Godišnji plan rada Redakcije Radija na Albanskom

Jutarnije vijesti

Žanr – informativni program redakcije

Dinamika emitovanja radnim danima u 7 sati i 50 minuta

Trajanje prosek 6 minuta

Ukupan broj emitovanja emisija 261 emisija

Ukupan broj minutaže 1296 minuta

Dnevnik

Žanr Informativni program redakcije

Dinamika emitovanja radnim danima 0d 17 i 30 minuta do 18 sati

Trajanje 30 minuta

Ukupan broj emitovanja emisija 259 emisija

Ukupan broj minutaže 7770 minuta

Emisija na kraju nedelje

Žanr Informativno zabavna muzička emisija

Dinamika emitovanja subotom od 17 i 5 minuta do 18 sati

Trajanje 55 minuta

Ukupan broj emisija 53 emisije

Ukupan broj minutaže 2915 minuta

Ova emisija obuhvata nedeljne događaje na polju kulture, nauke, školstva, turizma, poljoprivrede i sporta na teritoriji Crne Gore gdje žive albanci kao i neke priloge iz dijaspore. Isto tako prati i kulturne manifestacije, simpozijume, književne večeri i najznačajnije događaje u Crnoj Gori. U ovoj emisiji ima i muzičkog sadržaja.

Glas Roma, Romano Khrlo- emisija informativno-zabavnog karaktera- emituje se svakog drugog ponedeljka a traje 25 minuta
emitovano : 47 emisija
ukupna minutaza: 1175 min

PROGRAM ZA MANJINE TVCG

Program za manjine TVCG proizvodi sledece emisije:

Lajmet- je dnevna informativna emisija na albanskom jeziku.

Mozaiku- je 60-to minutna emisija na albanskom jeziku mozaičkog tipa. Emisija se bavi životom albanaca u Crnoj Gori kroz priloge koje pripremaju novinari iz raznih sfera života; politike, obrazovanja, ekonomije, kulture i sporta.

Savore- je emisija na romskom jeziku koja se emituje svake druge nedelje. Bavi se životom REA zajednice u Crnoj Gori, promocijom kulture i obrazovanja a i socialnim statusom ove zajednice.

Mostovi – je emisija na sluzbenom jeziku, koja se emituje 4 puta u mjesecu, bavi se kulturom i životom u glavnom manjiskih naroda.

Radio Kotor prenosi sve informacije o djelovanju Hrvatskog građanskog društva i predstavlja sadržaj časopisa “Hrvatski glasnik” koji izlazi jednom mjesečno.

Takođe, od 01.01.2018. godine emituje emisiju “Multikultura”. U 2018. godini je realizovano 9 emisija (trajanje jedne emisije je 30 minuta, ukupno 270 minuta ovog programa). U 2019. godini su realizovane 3 emisije do sada.

Radio Tivat emituje emisiju na crnogorskom i romskom jeziku “Trag duše-Drom ko ilo”. U 2016. i 2017. godini je emitovana jednom mjesečno, a od 2018. godine se emituje dva puta mjesečno. Emisija traje 45 minuta.

Radio Gusinje je počeo sa radom 25.12.2005. godine. Od samog pocetka rada postoji i program na Albanskom jeziku. Program na Albanskom jeziku se emituje svakog dana po dva sata. U okviru tog vremena emituju se emisije informativnnog, sportskog, kulturnog i muzičkog karaktera.

Radio Bar od 1982. godine emituje emisiju na albanskom jeziku. U početku, emisija je emitovana jednom nedjeljno, da bi od 1996. godine počela da se emituje svakog radnog dana. Riječ je o 45-minutnoj emisiji, koja je na programu radnim danom od 18 do 18:45.

Sadrži informacije i teme od značaja za ljude sa područja opštine Bar i Crne Gore koji govore tim jezikom. Pored informacija, izvještaja i reportaža, emisiju karakteriše kvalitetna muzika, što je čini veoma slušanom ne samo u Baru, nego i u Ulcinju, Podgorici i Malesiji. Emisija na albanskom jeziku emituje se godinama u ustaljenom terminu, a njen rad prati Komisija koju je imenovao Savjet Radio Bara.

Radio Elita je nezavisni radio koji program emituje od 2002 godine na albanskom jeziku. Tokom 24 casa programa, emituje emisije o mladima, sportu, kulturi, istoriji, muzici, NVO, ocuvanju okoline itd. Ima odličnu saradnju sa drugim radio stanicama u regionu.

TV Teuta - RTV MIR&TEUTA osnovana je 1998. godine i prvi je dvojezični medij u Crnoj Gori koji albansku nacionalnu zajednicu i ostale građane na prigraničnom području, na objektivan i profesionaln način informiše o svim značajnijim zbivanjima u zemlji i svijetu. Program se emituje 80% na albanskom jeziku i 20% na crnogorskom jeziku. Od glavnog značaja njihovog programa je zaštita nacionalne i jezičke specifičnosti albanske nacionalne zajednice, čime se gradjanima omogućava informisanje na maternjem jeziku. Takođe, TV Teuta svojim programom cuva i stiti kulturu i posebnosti svih područja gdje živi albansko stanovnistvo, što je izuzetno značajno i štiti specifičnost i tradiciju koja je vrlo izražena**.** TV Teuta je član odbora za Samoregulaciju medija u Crnoj Gori, kojeg zastupa vlasnik televizije. TV Teuta je takođe članica odnosno jedan od osnivača UNEM-a, Udruženja nezavisnih elektronskih medija Crne Gore i Instituta za medije Crne Gore. TV Teuta je do sada realizovala veliki broj projekata od kojih su najznačajniji dokumentarna serija „Krvna osveta“, dokumentarni film „Arbanasi u Zadru“, ciklus emisija „Polita i mediji“, ciklus emisija „Ne zatvarj oči-droga je tu“, dokumenatrni film „Raj na zemlji“, ciklus emisija „Koliko se poznajemo“, ciklus emisija „Igra i znanje“, kao i dva projekta finansirana od Fonda za zastitu i razvoj manjina, ciklus emisija „Naš Ulcinj“ i „Problemi u obrazovanju-Problemet ne arsim“. TV Teuta je u svojim aktivnostima bila partner i saradnik mnogim vladinim i nevladinim organizacijama i institucijama, a važno je spomenuti da je TV Teuta konstantan pokrovitelj brojnih događaja u Ulcinju i okolini kao medijski sponzor.

Glas Plava - Radio Glas Plava je počeo sa radom 1998 godine, a program na albanskom jeziku emituje: ponedeljak 13-15 h, srijeda 13-15 h i petak od 13 do 15 h. Emisije su različitog karaktera: istorijske, zabavne, emisije o očuvanju kulture manjinskih naroda.

Radio Ulcinj - je otpočeo sa radom u julu 1987. godine i od tada neprekidno emituje program na FM frekvencijama 91.3 i 102,6 mgh. Program se emituje dvojezično na albanskom i na crnogorskom jeziku. Program je dvanaestočasovni, ali se u međuvremenu emituje muzika, tako da se program ne prekida, pa se može reći da je cjelodnevni (24 časa). Trenutno u Radio Ulcinju radi 10 zaposlenih. Po programskoj orjentaciji i programskoj šemi, Radio Ulcinj ima obavezu da građane objektivno i pravovremeno informiše o svim zbivanjima (politika, kultura, sport, mladi, manjinske grupe, gradska hronika...) na teritoriji Opštine Ulcinj.

RADIO DUX- je jedini elektronski medij na hrvatskome jeziku u Crnoj Gori. Radio Dux je osnovala hrvatska nacionalna zajednica za potrebe očuvanje hrvatskoga jezika i kulture, kao identitetske odrednice hrvatskoga naroda u Boki kotorskoj i Crnoj Gori.

TV BOIN - je osnovana 28.11.2001. godine. Misija i ciljevi televizije su informisanje gradjana albanske populacije u Crnoj Gori o svim sferama društveno-političkog života u Crnoj Gori. Televizija Boin emitovanje programa počinje u 9 sati sa jutarnjim programom nastavljajući sa raznim edukativnim i informativnim programima do ponoći. Tv Boin je medij koji svoj kompletan program emituje na albanskom jeziku, tako da je dominantno orijentisan ka publici koja koristi albanski jezik.

Romski Radio - je osnovan 2011. godine, na inicijativu Romskog Savjeta i uz pomoć Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Sada egzistira projektno i uz minimalno finansiranje daje velike rezultate. Prošle godine je pokrenut jedan od većih serijala, Antropološki prikaz, serijal o Romima koji je u 28 emisija na romsko-crnogorskom dao niz viđenja od kulturnog, istorijskog i aspekata dolaska Roma na ove prostore. U sklopu dnevne šeme emituju se vijesti, takođe dvojezično. Ovo je jedan od najbitnijih izvora informacija koji pruža servis na romskom jeziku.

ALAV- je prvi časopis koji je izdat na romskom jeziku, odnosno dvojezično u Crnoj Gori. Generalna zamisao jeste da se svijet kulture i pozitivne tradicije očuva kroz niz članaka koje pišu upravo pripadnici ove populacije. Izlazi jednom godišnje i obuhvata niz aktuelnosti i kroz zanimljiv sadržaj pozitivnim primjerima održava pažnju na bitne činjenice za održavanje i kulture i jezika i tradicije. Redakciju čine svi novinari iz romske populacije.

NVO Hrvatsko Građansko Društvo Crne Gore iz Kotora od 2003. godine izdaje **časopis Hrvatski Glasnik**, koji izlazi mjesečno u tiražu od 800 primjeraka. Do sada je štampano 135 brojeva. Časopis se finansira jednim dijelom kroz projekte kod Fonda za ostvarivanje ljudskih i manjinskih prava, a drugim, većim dijelom, prodajom i donacijama.
Hrvatskim Glasnikom se obrađuje način življenja, običaji i kultura građana Boke Kotorske i ostalih područja u Crnoj Gori na kojima žive hrvati. Kvalitet ovog lista je u tome što nije politički obojen, što objektivno prezentuje aktuelna događanja iz kulture, prosvjete, sporta i prati značajne događaje u Crnoj Gori i Hrvatskoj. U njemu se promoviše bogato kulturno nasljeđe i prezentuju kulturno-istorijske posebnosti hrvata u Crnoj Gori. Članci i prilozi su originalni, napisani od strane saradnika, dopisnika iz Boke Kotorske, Crne Gore i okruženja. Tekstovi se lektorišu na književni hrvatski jezik, u cilju očuvanja jezičkog identiteta, a jedan broj serijala je pisan na lokalnom, bokeljskom dijalektu.

Ministarstvo kulture je u skladu sa Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020 finsnsiralo izradu više od petnaest audio vizuelnih materjala (spotova) koji prikazuju ključna pitanja inkluzije.

Takođe, Ministarstvo je u obavezi da istu mjeru realizuje do kraja ove strategije. Audio vizuelni materjal emituje javni servis i lokalni javni emiteri i dostupan je cjelokupnoj crnogorskoj javnosti.

Ministarstvo kulture u skladu sa Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020 takođe realizuje konkurs za najbolji istrživački prilog objavljen u medijima na temu "Socijalna integracija Roma u Crnoj Gori".

Pravo učešća na konkursu imaju novinari svih medija registrovanih u Crnoj Gori, a nagrada za najbolji prilog se uručuje na svečanosti koju povodom 8. aprila, Svjetskog dana Roma organizuju Ministarstvo kulture i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Ministarstvo kulture je finansiralo i tematske brojeve časopisa "Medijski dijalozi" i "Medijska politika" čija tematika je istorija i položaj Roma u Crnoj Gori.

Shodno Zakonu o elektronskim medijima budžetom Crne Gore, odnosno budžetom jedinice lokalne samouprave, obezbjeđuje se dio finansijskih sredstava za ostvarivanje Ustavom i zakonom zajamčenih prava građana na informisanje, bez diskriminacije, koja, između osalog, uključuju i pitanja koja se tiču ostvarivanja prava na javno informisanje manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Ovo podrazumijeva proizvodnju i emitovanje programskih sadržaja koji su dostupni cjelokupnoj crnogorskoj javnosti.

Član 12 – Kulturne aktivnosti i ustanove

a) Odabrani stavovi ili tačke (naznačeni su boldovanim slovima)

stav	1:
tačka	**a:**
“	**b:**
“	**c:**
“	d:
“	e:
“	**f:**
“	g:
“	h:
stav	**2:**
stav	3:

Zakon o zaštiti kulturnih dobara (“Sl.list Crne Gore”, br. 49/10, 40/11), kao jedan od osnovnih mehanizama zaštite, propisuje očuvanje kulturne raznolikosti kroz unapređenje stanja i vrijednosti svih vrsta kulturnih dobara, njegovanje kreativnosti i razumijevanja različitih kultura i kulturnih slojeva, unapređenje dijaloga među kulturama i religijama. Istim Zakonom propisano je da svako ima pravo da, pod jednakim uslovima, individualno ili kolektivno, koristi kulturna dobra radi učešća u kulturnom životu, uživanja, naučnog napretka ili druge dobrobiti koja iz njega proističe, kao i da doprinosi njegovom obogaćivanju i očuvanju, te da je svako fizičko i pravno lice, uključujući i vjerske zajednice, dužno da poštuje kulturna dobra drugih, na isti način kao i svoja. Cijeneći da je kulturna baština prepoznata kao važan faktor nacionalne identifikacije, koja predstavlja prioritet svih savremenih državnih politika, Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara svake godine se planira podrška, kroz finansiranje i sufinansiranje programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturne baštine Crne Gore, tj. realizaciju projekata i programa iz oblasti konzervatorske, muzejske, bibliotečke, arhivske i kinotečke djelatnosti.
Jedan od prioritetnih vidova podrške u kulturi obezbjeđuje se putem sufinansiranja kulturno-umjetničkog stvaralaštva po osnovu javnog konkursa. Konkursi se objavljuju na godišnjem nivou. Pravo učešća u skladu sa zakonskim kriterijumima otvoreno je za sve učesnike na

kulturnoj sceni Crne Gore, kao i pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Selekciju projekata za sufinansiranje opredjeljuje kvalitet umjetničke produkcije, inovativnost u programskim sadržajima, reference realizatora kao i promocija multikulturalnih vrijednosti, doprinos očuvanju tradicije i sl.

Značajan vid podrške obezbjeđuje se realizacijom posebnog Vladinog programa „Razvoj kulture na sjeveru“, koji se odnosi na 12 opština sjevernog dijela Crne Gore, gdje većinski dio populacije čine pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Putem javnog konkursa u 2016.godini podržani su na konkursu za književno prevođenje podržani su sljedeći projekti na jezicim amnjinskih naroda: Asllan Bisha, Ulcinj, Žena pomorca; Qazim Muja, Ulcinj, Otići/ Te ikesh, Dimitrov Popović, Ulcinj, Tregine Halil Markišić, Rožaje, “Kulturne vrijednosti Plava - štampanje kolor monografije; Isak Kalpačina, Pljevlja - Impresije, ka jezgru riječi i slike; Osman Kurpejović, Rožaje - Prolazak srpske vojske kroz Crnu Goru 1915.godine u djelima kulturnih stvaralaca; Salko Luboder, Rožaje, Zaim Azemović- Bajalce – brojnice Roažja i okoline (posthumno objavljivanje knjige narodnih umotvorina); Tanja Topuzoska, Kolašin, Balkan (s)trip.

U 2017.godini, na javnom konkursu podržani su sljedeći projekti u oblasti književnosti Ethem Mandić,Život o ženi u deset slika; Gani Karamanaga, Ulcinj, Starogradskim ulicama; Avdo Nurković, Rožaje, Gdje je zrno klicu zametnulo; Gazmend Citaku, Ulcinj, Nusja e detar Agronit; Ibrahim Berjashi, Ulcinj, Kungulli ziligar, Skender Osmani, Ulcinju, Ndjenjat e Shpirtit; Ali Gjecbritaj, Ostros, Kopshti i xixillonjave; Qazim Muja, Ulcinj, Mojo tac je volio Adolfa/ IM ate donte Adolf; Kemal Musić, Bijelo Polje, Nedokazive istine Lameka Ćisuma; Halil Markišić, Rožaje, Monografija: Prirodne rijetkosti i legende o njima u Plavsko-gusinjskom kraju; Osman Kurpejović, Rožaje, Rožaje u putopisima i reportažama putopisaca i novinara u 19.i početkom 20.vijeka; Safet Kadrović Vrbički, Rožaje, Tarih Antologija anti-ratne poezije Bošnjaka, Braho Adrović, Berane, Velika šetalica-humoristično satirične pjesme.

U 2018. godini, podržani su sljedeći projekti na konkursu o sufinansiranju programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva i to: Ethem Mandić, Podgorica – Eseji o crnogorskoj poeziji; Adnan Čirgić, Podgorica – Natprirodna bića u crnogorskoj tradicijskoj literaturi; Asllan Bisha, Ulcinj – Delfini ne Barbane; Ibrahim Berjashi, Ulcinj – Sheshi itregtise me beqaresha; Ali Gjeçbritaj, Bar – Heshtja qe flet; Reho Ramčilović, Petnjica - Petnjico zašto?- zbirka pjesama; Zlatka Emeršić, Berane - Zbirka pjesama; Eldar Lakota, Rožaje - Etnografsko nasljeđe Rožaja i okoline kroz 19. i 20. vijek; Haris Zekić, Rožaje - Mimoilaženje, zbirka pjesama; Rafet Mulić, Bijelo Polje - Janjičar i druge priče; Braho Adrović, Berane - Bolna mjesta, knjiga poezije; Halil Markišić, Rožaje - Lirske narodne pjesme i pjevanje Bošnjaka u Plavu.

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore je jedinstvena ustanova koju je osnovala Vlada Crne Gore sa ciljem unapređenja manjinskih prava u oblasti kulture i afirmacije multikulturalizma – suživota, kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore. Po tome je ovo jedinstvena institucija ne samo u zemlji, već i u regionu i šire.

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina u perodu od prošlog izvještaja do ovog u velikoj mjeri nastavio da kroz svoje programe intezivno njeguje multikulturalizam promoviše

i razvija kulturno stavaralaštvo manjinskih naroda, na njihovom maternjem jeziku i na taj način ukazao na osobenosti kulturne tradicije.

Relizovao je muzičke, likovne, filmske i književne programe ističući tradicionalne vrijednosti kulture manjinskih naroda i pokazao da svremeno stvaralaštvo obiluje talentima kojima smo dali prostora da se pokažu crnogorskoj a i javnosti u inostransrvu.

Posebni akcenat je stavljen na prevođenju književnih djela, što se i pokazalo opravdanim jer jedino tako možemo upoznati kulturu drugih i razumjeti pisanu riječ. U nastavku ćemo istaći neke od programa koji se uklapaju u ovu tematiku.

Knjiga "Amfora" Dimitrova Popovića- **Izdali smo knjigu Dimitrova Popovića „Amfora", koja je prevedena sa albanskog na crnogorski jezik. Knjiga je promovisana u Crnoj Gori, Albaniji i Kosovu. Prilikom gostovanja u Albaniji postignuta je saradnja sa Nacionalnom bibliotekom Skadra da se u kontinuitetu knjige koje izdaje Centar promišu u Albaniji.**

Objavljen jubilarni 10 broj časopisa „Kod" - U ovom broju je izbor tekstova iz devet brojeva „Koda" koji je mogao biti i drugačiji ali je suština ista: poštujući visoke estetske kriterijume „Kod" je uspješno obavljao misiju afirmacije kulturnih i umjetničkih vrijednosti pripadnika manjinskih naroda. I to ćemo činiti i ubuduće, svjesni da što više dajemo – više i imamo, obogaćujući i sebe i crnogorsko društvo, različitosti ne doživljavajući kao usud nego kao dar i privilegiju. Kod objavljuje tekstove autora manjinskih naroda na maternjem jeziku a veći dio tekstova se prevodi na jezicima koji se upotrebljavaju u Crnoj Gori, kako bi jedni druge bolje upoznali i razumjeli.

Predstavljena knjiga „Proces socijalizacije rodne ravnopravnosti" mr Aet Salh- Organizovao promociju knjige Mr Aet Salh u Dvorcu kralja Nikole „Proces socijalizacije rodne ravnopravnosti". Knjiga je plod petogodišnjeg istraživanja i pisanja. Promocija ja je bila dobro posjećena i prenjeli su izvjestaj lokalni mediji. Knjiga prati ne samo misao sa naših prostora već i svjetsku teološku misao te svoja ponuđena saznanja i rješenja obilno crpi iz literature kako sa naših tako i sa inostranih područja.

U nastavku slijede realizovane aktivnosti u 2017. godini koje se tiču ovog Izvještaja:

Veče klapa Crne Gore -Centar je po treće godine za redom organizovao II Veče klapa Crne Gore koje je održano u Podgorici. Publici se predstavilo 12 klapa iz Grne Gore koje su svoje pjesme izvodili na crnogorskom, hrvatskom i albanskom jeziku.Cilj ovog programa, jeste ukazivanje na klapsko pjevanje kao dio crnogorske muzičke tradicije, a podsjećanja radi, UNESKO ga je uvrstio u nematerijalnu svjetsku kulturnu baštinu.

Roman Zuvdije Hodžića „Të gjithë të mitë". Izdali smo i promovisli roman akademika Zuvdije Hodžića „Svi moji" na albanskom jeziku „Të gjithë të e mitë". Roman je preveden sa crnogorskog na albanski a promovisan je u Crnoj Gori, Albaniji i na Kosovu. Knjiga je izazvala veliko interesovanje i predstavljena je na nekoliko sajmova knjiga u okruženju. Udruženje književnika Skadra je Hodžiću uručilo Zahvalnicu i zahvalilo Centru za očuvanje I razvoj manjina Crne Gore uz želju da što više ovakvih promocija organizuje sa autorima iz Crne Gore.

Objavljen 11 broj časopisa „Kod“- Časopisa za kulturu, književnost i nauku „Kod“, u izdanju Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore. Ovo je 11 po redu broj koji je u prvom djelu posvećen preminulom slikaru Đeljošu Đokaju (Gjelosh Gjokaj 1933-2016) a objavljni su tekstovi autora koji su pisali o njemu. Drugi dio časopisa je predstavio pisano stvaralaštvo na crnogorskom, bošnjačkom, hrvatskom, romskom i albanskom jeziku.

Medjunarodnom podgorički sajm knjiga- Centar je u 2017. godini učestvovao na Medjunarodnom podgoričkom sajmu knjiga, gdje je već osmu godinu za redom imamoo svoj štand. Pored izdanja knjiga i časopisa Crntra na štandu su bila knjige drugih izdavača i pojedinaca manjinskih naroda u Crnoj Gori. Tako da je na jednom mjesto bilo knjiga na svim jezicima na kojima se govori u Crnoj Gori.Ova praksa se pokazala kao dobra jer je svim autorima manjinskih naroda omogućeno da prezentuju svoja djela.

"Flamenko utopija" Nadije Rebronje- Organizovali smo predstavljanje knjige "Flamenko utopija" Nadije Rebronje autorke Nadije Rebronje. Poeziju je objavljivala i u inostranstvu u časopisima i zbornicima, u prevodu na engleski, španski, italijanski, francuski, njemački, poljski, turski, persijski, makedonski i slovenački jezik.

Roman „ Utisci” autora Bogića Rakočevića- Centar je izdao i promovisao roman „ Utisci” autora Bogića Rakočevića koji u tridesetak kraćih eseja pisanih kao prikazi iznosi kritike i pregled produkcije manjinskih pisaca. Knjiga je posebno zanimljiva jer je pisana iz ugla književnog kritičara i pisca koji prati rad pisaca manjinskih naroda.

Objavljen je 12 broj časopisa „Kod“, - u ovom broju je preko 30 autora manjinskih naroda predstavilo svoju poeziju, tekstove, eseje i kritike na romskom, crnogorskom, bošnjačkom i crnogorskom jeziku. tekstovi su pisani na maternjem jeziku autora a većina njih je prevedena na ostale jezike manjina.

Knjiga „Versi kamena i mora“- Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore u saradnji sa Hrvatskim nacionalnim vijećem Crne Gore izdao je knjigu „Versi kamena i mora“ , poezija suvremenih hrvatskih pjesnika Crne Gore. Zbirka je promovisana u Crnoj Gori i Hrvatskoj.

Dva dokumentarna fima - Cekum je u 2017. godini u kooprodukciji sa RTCG snimio i izdao dva dokumentarna filma: “Slikar emotivnih uznesenja” o Hilmiji Ćatoviću i “Mag Stripa” o Andriji Mauroviću I takođe završio film o Zaimu Azemoviću “ pamet je u narodu”. Fimovi su snimaju o znamenitim ličnostima manjinskih naroda koji su dali svoj dopinost u oblasti kulturnog stvaralaštva a mnogi od njih su zaboravljeni. Da bi se autentično prikazao njihov život I djelo, snimaju se u gradovima gdje us rođeni i gdje su živili i stvarali. Svi filmovi su emitovani na RTCG.

Najzanačajnije aktivnosti CEKUM - a tokom 2018. godine, koje se tiču ovog izvještaja:

Internacionalno veče klapa Crna Gora 2018- " manifestacija koja je od 2018 godine ima karakter medjunarodnog susreta klapa, pod nazivom "Internacionalno veče klapa – Crna Gora 2018.".Ohrabreni uspjehom, u cilju promovisanja višeglasnog pjevanja kao dijela bogatog muzičkog nasljedja crnogorske tradicije, kao i naročito velikim interesovanjem publike za program "Veče klapa Crne Gore" prethodnih godina, isti je ove godine dopunjen učešćem klapa iz okruženja (Hrvatska i BiH), u cilju što boljeg povezivanja sa tradicijom i kulturom ovih bliskih naroda. Klape su pjevale na crnogorskom, hrvatskom i albanskom jeziku.

-

XIII Međunarodni podgorički sajam knjiga - Na trinejstom. po redu podgoričkom sajmu knjiga, posjetioci su u prilici da se upoznaju sa izdanjima Centra za očivanje i razvoj kulture manjina, koji i ove godine imao svoj izložbeni prostor.Na štandu Centra su i izdanja drugih izdavača i pojedinaca iz redova manjinskih naroda. Jedna od mogućnosti je da pisci i kanjiževnici izlože svoje knjige i na taj način promovišu svoja djela. Posebno je pogodno za mlađe autore kojima je na ovaj način pružena podrška za njihov rad. Tako da je ove godine na ovom štandu bilo prezentovano oko 70 autora iz više nacionalnih zajednica.

Knjiga "Ove godine nije pao snijeg", Skendera Temaljija - Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore preveo je sa albanskog na crnogorski jezik i izdao knjigu "Ove godine nije pao snijeg", književnika iz Skadra, Skendera Temaljija. Ovo je 21 knjiga iz biblioteke Sinteze i knjiga koja je izazvala interesovanje zbog činjenice da je jednog književnika iz Albanije i po prvi put čitaoci u Crnoj Gori imaju priliku da se upoznaju sa njegovim djelom. Knjiga jepredstavljena u Crnoj gori i Albaniji gdje je vlaalo veliko interesovanje tamošnjih medija za ovaj dogadjaj.

Knjiga: " Svadbarski običaji u Crnoj Gori" Vasilija Muja Spasojevića- u Podgorici, održana je promocija knjige " Svadbarski običaji u Crnoj Gori" autora Vasilija Muja Spasojevića . Izdavač ovog izdanja je Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore. Pisac je autor više od 30 knjiga, koje sa različitih aspekata čitaocu približavaju Crnu Goru, njeno stanovništvo, prirodne ljepote i kulturno nasljeđe. Širok pristup, temi istraživanja, ostavlja autoru prostor da u njegovom tekstu na najbolji način prepoznajemo šta je to mltikulturalizam Crne Gore i kako na jednom tako malom geografskom prostoru dolazimo do situacije da autor izdvoji nevjerovatnih tridesetosam kulturnih i civilizacijskih krugova koji je povezan sa svadbarskim običajima i da svaki od njih ima neke svoje specifičnosti, posebnosti i orginalne sadržaje.

Premijera dokumentarnog filma o Ivanu Antunu Nenadiću " Pisac emotivnih uznesenja"- U organizaciji Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina i Hrvatskog nacionalnog vijeća Crne Gore u Tivtu premijerno je prikazan dokumentarni film o Ivanu Antunu Nenadiću, prvom dramskom piscu na tlu današnje Crne Gore. Ivan Antun Nenadić rođen je u Perastu 1723. godine, a umro je u Dobroti 1784. godine. CEKUM je dokumentarni film snimio u saradnji sa RTCG i nastavio da radi dokumentarne filmove o znamenirtim ličnostima koji sun a neki način zaboavljeni. Film je dva puta emitovan na TV Crne Gore.

Knjiga “Parče sunca” – Velisava Seka Metđonaj-**Zbirku pjesama: “Parče sunca”** izdao je Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore koja je napisana napisana “jotovanom varijantom”. Knjiga je zatim promovisana u Podgorici i Bijelom Polju.

Sajma knjiga 4. internacionalno izdanje - Internacionalni Sajam knjiga održan je u organizaciji Sekretarijata za kulturu glavnog Grada Centar za očuvanje I razvoj kulture manjina prestavio je svoje izdavaštvo, biblioteku Sinteze koja broji 23 knjiga. Takođe je i Časopis za kulturu, nauku i umjetnost KOD koji broji XIV izdanja. Imajući u vidu da su knjige i časopis Centra nekomercijalni zainteresovani mogu dobiti primjerak besplatno, vladalo je veliko interesovanje za izdanjima Centra.

Učešće na “XI Književnom festivalu ” u Skadru - u okviru “XI Književnog festivala”koji se tradicionalno organizuje u Skadru, u gradskoj biblioteci “Marin Barleti”, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore organizovao je promociju knjige “Ove godine nije pao snijeg“, književnika iz Skadra, Ovaj Kulturni događaj je nastavak saradnje između CEKUM-a i kulturnih institucija Skadra, gdje je CEKUM već organizovao nekoliko kulturnih aktivnosti. Crne Gore. Skender Temalji je rođen u Skadru 30. jula 1946 godine, objavio je 20 knjiga poezije i proze. Živi u Skadru.

Svjetski dan romskog jezika- centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore“ u saradnji sa romskom organizacijom mladih “Koračajte sa nama – Phiren amenca” organizovali su povodom 5. novembra Svijetskog dana romskog jezika javno predavanje na Pravnom fakultetu u Podgorici, na temu: “ Istorija romskog jezika”. Predavanje je održao Dr.sc. Ljatif Demir, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Romski jezik je jedan od suštinskih elemenata nacionalnog i kulturnog identiteta Roma. S toga, negiranje ili osporavanje romskog jezika u bilo kom obliku je negiranje i osporavanje identiteta Roma.

Časopis za kulturu, književnost i nauku KOD, broj 14- u ovom broju su predtavljeni: potret Ida Verona pjesnikinja iz Boke kotorske.Zatim: Miraš Martinović, Agima Vinica,Rebeka Čilović, Zorko Popović, Nikola Nikolić, DinoTuzović, Kolec Traboini, Tijana Rakočević, Marina Vuković, Nada Bukilić, Kadri Ujkaj, Pavle ,Dimitrov Popović, ,Draško Došljak, Branka Bogavac, Milutin Đuričković, Likovni prilozi Rajko Todorović.

Edicija „Mostovi“ - Centar je započeo prvu knjigu „Bihorci“ Ćamila Sijarića iz edicije „Mostovi“ kao suizdavač sa Javnom Ustanovom Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“. Cilj ove saradnje je da zajednički kroz međusobnu saradnju doprinesu obogaćivanju izdavačke produkcije u Crnoj Gori, kao i afirmaciji multikulturnih, odnosno vrijednosti manjinskih naroda u Crnoj Gori. U ediciji će biti predstavljeni pisci manjinskih naroda Crne Gore.

Naše programe aktivno su pratilia štampani i elektronski mediji sa kojima smo u stalnoj komunikaciji i nastojimo da sve naše programe adekvatno najavimo putem intervjua i gostovanja kako bi tako informisali javnost o svim kulturnim događajima. Kroz stalnu komunikacija sa predstavnicima i poslenicima kulture kreiramo i promovišemo kulturne sadržaje o kojima često pišu i inostrani mediji.

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore je po svojoj prirodi uvijek zainteresovan za svaku aktivnost koja je usmjerena ka poboljšanju prava manjinskih naroda u Crnoj Gori a samim tim I promociju ljudskih prava kroz kulturu i umjetnost.

To zahtijeva da se u narednom periodu još snažnije posvetimo afirmaciji kulturnih potencijala, autentičnosti, osobenosti I duhovnom individualitetu manjinskih naroda Crne Gore.

CEKUM će i dalje nastojati da promoviše, čuva i razvija kulturu manjinskih naroda u Crnoj Gori kroz sve oblike kulturnih sadržaja usmjerenih ka emancipaciji crnogorskog društva na novim demokratskim osnovama prema građanskom otvorenom i multietničnom društvu.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava osnovan je radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, a na osnovu člana 36 Zakona o manjinskim pravima i slobodama ("Službeni list RCG" br.31/06; 51/06 i 38/07) i Odluke o osnivanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, (Sl. list Crne Gore br. 13/08) donesene dana 12. februara 2008. god. na sjednici drugog vanrednog zasijedanja Skupštine CrneGore.

Skupština Crne Gore je dana 16. oktobra 2017. godine donijela je Odluku o izmjenama i dopuni odluke o osnivanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava ("Službeni list Crne Gore", br. 068/17 od 20.10. 2017. godine).

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, član 36, i Odlukom o osnivanju Fonda za manjine ("Službeni list Crne Gore", br. 068/17 od 20.10. 2017. godine), Skupština Crne Gore, radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, osnovala je Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore .

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava je u 2017. godini dva puta raspisivao javni konkurs za raspodjelu sredstava projektima.

- I RASPODJELA SREDSTAVA FONDA ZA 2017.GODINU

Odluku o prvoj raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2017. godinu. Upravni odbor Fonda je donio na sjednici održanoj dana 18.04.2017.god.

U prvoj raspodjeli za sredstva Fonda konkurisao je 321 projekat, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 2.256.841,42€. Zbog neispunjavanja formalno - pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je 79 projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćen 114 projekat. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 5 projekata. Od 242 projekta koji su ispunili konkursne uslove, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 123 projekta, sa ukupnim iznosom od 680.000,00€. Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u I raspodjeli za 2017. godinu iznosi 5.528,46€.

r/b	Naziv projekta	Naziv nosioca projekta	Bodovi	Odobreni iznos sredstava

				u €
1.	Časopis „Hrvatski glasnik“	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	94	8.000
2.	Srpski jezik i ćirilica, osnove srpskog identiteta	Srpski nacionalni savjet Crne Gore	93	18.000
3.	Radio serijal Srpski identitet u Crnoj Gori	Srpski kulturni centar ‘’Stefan Nemanja’’	93	18.000
4.	Informativna produkcija Srpske televizije	NVO “Društvo za ravnopravnost i toleranciju”	92	27.000
5.	Festival priče- Zavičajne staze-Bihor 2017 “Magija ženskog pisma’’	NVO “Centar za kulturu Bihor”	93	9.000
6.	Informativna produkcija Srpskog Kul radija	NVO “Društvo za ravnopravnost i toleranciju”	92	26.000
7.	Uz razvoj kulture i tradicije imamo i budućnost	NVO „Romski kulturni centar”	92	7.500
8.	Radio Dux i portal www.radiodux.me	NVO Hrvatska krovna zajednica “Dux Croatorum” Radio Dux	92	24.000
9.	Fešta od rogača	NVO Hrvatska krovna zajednica “Dux Croatorum”	92	4.200
10.	Srpski vjerski i nacionalni praznici	Društvo srpskih domaćina Crne Gore	91,50	18.000
11.	Srpska kultura u Crnoj Gori i regionu- TV serijal	NVO “Kulturna scena”	91	21.000
12.	Igra i pjesma je naš život	Ramo Machtolf	91	5.000
13.	Hrvatski književnici u Crnoj Gori i crnogorski književnici u Zagrebu	Hrvatsko nacionalno vijeće u Crnoj Gori	91	4.000
14.	Ida Verona-život i djelo	Hrvatsko nacionalno vijeće u Crnoj Gori	91	4.000
15.	Sjećanje na žrtve	Forum Bošnjaka Crne Gore	90	6.000
16.	Përdorimi i gjuhës shqipe ne institucionet shtetërore dhe sektorin privat në trevën e Komunës Ulqinit dhe Tivarit Korišćenje albanskog jezika u državnim institucijama i privatnom sektoru u Opštini Ulcinj i Bar	Besnik Lika	90	2.650
17.	Nabavka garnitura uniformi za članove orkestra	Glazbeno prosvjetno društvo Tivat	90	7.000
18.	Romski radio – Romski glas	NVO “Udruženje Roma”		

		Crne Gore	89	12.000
19.	Srpske elektronske novine	Srpski kulturni centar ‘’Stefan Nemanja’’	89	17.000
20.	“Il je vedro…”- izvorne pjesme Muslimana transformisane u solo pjesmu	Senad Gačević	89	7.000
21.	Manastiri i crkve srpskog naroda u Crnoj Gori	NVO “Bisernica”	89	18.000
22.	Afirmacija kulturnog nasljeđa Bošnjaka u Crnoj Gori kroz publikovanje autorskog djela književnika Zaima Veskovića	Rifat Vesković	89	3.000
23.	Mall	Radio Elita	89	4.585
24.	Flasim, avancojme dhe veprojme Govorimo, unapređujemo i djelujemo	TV Teuta	89	6.050
25.	Islam-suživot i tolerancija II	NVO “Veliko srce-Bar Ilo”	89	5.000
26.	Dani Mrkojevića	Alen Pelinković	88	7.000
27.	Razgradnja islamofobije i drugih vjerskih predrasuda kroz susretanje islama i hrišćanstva u cilju afirmacije vjerskog identiteta Muslimana i njihove bolje integracije u CG	NVO Udruženje za pomoć marginalizovanim licima i grupama	88	5.000
28.	Ramazanska noć	NVO “Romska duša”	88	5.600
29.	Ko nahrani postača imaće nagradu kao i onaj što posti	NVO “Mladi romski pokret”	88	6.300
30.	Botimi i librit,, Krijime popullore shestanase,, Štampanje knjige “Narodno stvaralaštvo Šestana”	Sim Dobreci	88	2.450
31.	Medijska promocija kulturne baštine Muslimana u Crnoj Gori	Azra Hrapović	88	2.900
32.	28 nëntor –Dita e Flamurit Kombetar 28. novembar- Dan zastave	KKSH-Malin e Zi Albanski savjet u Crnoj Gori	87	15.100
33.	Očuvanje i razvoj jezičkog identiteta kroz edukacija romske djece i mladih o svojoj kulturi, nacionalnoj i etničkoj posebnosti	NVO “Udruženje Roma Budo Tomović –Nikšić”	87	3.000
34.	Radio serijal “Bisernica”	NVO “Bisernica”	87	18.000
35.	Simpoziumi shkencor: “Figurat	Alpet Shqiptare		

	emblematike gjate historis ne trevat e Plaves dhe Gucise Pjesa e dyte"; Organizimi i Tubimit Tradicional Popullor "Miresevini ne Alpet Shqiptare" Vuthaj 2017.; Dhe festivali kombetar me 29,30 e 31 korrik 2017. Naučni simpozijum: „Istaknute istorijske ličnosti u Plavu i Gusinju, 2 dio"; Organizovanje tradicionalnog narodnog okupljanja „Dobro došli na Prokletije"; Nacionalni festival 29,30. i 31. jul 2017		86	10.200
36.	Komunisti I Muhadžiri (1962-1970) slučaj Opštine Rožaje	Prof. dr Šerbo Rastoder	86	3.400
37.	Muslimanski glas mira	Građanska inicijativa mladih	86	4.000
38.	Romski bal 2017	Kolicija NVO Romski forum za integracije	86	3.600
39.	Osnivanje bošnjačke nacionalne biblioteke	Bošnjački savjet u Crnoj Gori	86	21.000
40.	Trajnimi i lidershipit për çështjet publike Trening liderstva za javna pitanja	Monitoring group Ulqin-MogUl	85	3.500
41.	Bošnjaci postali i opstali autohtoni narod Crne Gore kroz baštinu nacionalnih, kulturnih, jezičkih i vjerskih vrijednosti	Amela Tahirović	85	4.000
42.	Botimi i 3 librave: 1. Disa autorë në kërkim të një drame „Ndryshe" 2. Fejesa n'djep ose Ulqini i marrun 3. Perkthimi ne gjuhen malazeze dhe botimi i librit „Legjendat e Ulqinit te Gazmend Çitakut" Štampanje 3 knjige: 1. Nekoliko autora u potrazi za dramom „Drugačiji" 2. Vjeridba u kolijevci ili oduzeti Ulcinj 3. Prevod i štampanje na crnogorski jezik knjige „Legende	Gazmend Çitaku	85	3.800

	Ulcinja autora G. Čitakua“			
43.	Časopis “Almanah’’	Almanah	85	7.400
44.	Hrvatski jezik i susreti jezičke kulture na online platformi	Marina Bogdanović	85	2.000
45.	Posebnost naših krajeva, istorijsko i kulturno naslijeđe	TV Boin	85	4.500
46.	Narodne pjesme Muslimana u Crnoj Gori	Slobodan Jerkov	85	4.000
47.	Vakifi i džamije Gornjeg Bihora	Isat Skenderović	85	3.000
48.	Kultura i tradicija bošnjačke posebnosti slikom kroz arhitekturu na području Crne Gore	Delila Kurpejović	85	3.500
49.	Prostor za rad društva	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	85	3.300
50.	Edukim i fëmijevë përmes trashëgimisë kulturore letrare Edukacija djece putem kulturne baštine	Prof. dr Elez Osmanoviq	85	3.222
51.	Promocija hrvatske nacionalne i etničke posebnosti u regionu sjevera Crne Gore	NVU “Forum Hrvata sjevera”	85	2.500
52.	Revista për kulturë, shkencë dhe çeshtja shoqërore Časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja	Shoqata për kulturë dhe çeshtje shoqërore ‘‘Malësia‘‘ Udruženje za kulturu, nauku i društvena pitanja “Malesia”	84	2.050
53.	Promovisanje romske kulture u Nikšiću	NVO RAE Nikšić	84	4.400
54.	Informativni portal Roma i Egipćana	NVO “Informativni centar Roma i Egipćana”	84	3.250
55.	Uticaj predislamske kulturne simbolike na bošnjačku kulturu u Crnoj Gori	Al-Ammar Kašić	84	3.100
56.	Dani Ramazana u Beranama	Rifat Ličina	84	3.800
57.	Folklor Roma Crne Gore	Nikolina Pavićević	84	2.350
58.	Adaptacija prostora za kulturno-vjersko nasleđe kapela-crkva naselje Pepđoni-prvi dio	Pepđonović Đerđa	84	800
59.	Znamenite ličnosti bošnjačkog naroda i njihov društveni doprinos u Crnoj Gori	Majda Adrović	84	3.000
60.	Uticaj tradicije na mlade Rome	NVO “Mladi Romi Podgorice”	84	3.200

61.	Informativni centar žena Romkinja	NVO “Romsko vrijeme”	84	4.300
62.	Status i položaj Muslimana u Južnoj regiji Crne Gore-Istraživanje	Ema Kalač	84	4.300
63.	Edukativna onlajn kampanja o karakteristikama identiteta Muslimana u Crnoj Gori	NVO “Fabrika mladih-Youth factory”	84	3.000
64.	Muslimani u staroj crnogorskoj štampi-bibliografija	Centar za regionalnu saradnju	84	4.900
65.	Roman “Trag u vremenu”	Ćamil Škrijelj	84	2.000
66.	Pola vijeka likovnog stvaralaštva Ahmeta Ademagića „Staro Rožaje na akvarelima“	Ahmet Ademagić	84	1.200
67.	Raspjevana Boka	Hrvatsko kulturno društvo “Tomislav”	84	2.000
68.	Istraživanje i publikacija foto-materijala o bošnjačkoj arhikteturi u Baru i Ulcinju	NUR-Bar	84	6.000
69.	Kalimera poetike 2017 Veče poezije 2017	Art Club	84	4.350
70.	Manifestimi „Pranvera në Anë të Malit 2017” Manifestacija „Proljeće u Anamalit području 2017“	Shoqata Joqeveritare „Ora“	84	3.875
71.	Bukurite natyrore dhe vlerat kombetare shqiptare ne Plave e Guci Prirodne ljepote i nacionalne vrijednosti Albanaca u Plavu i Gusinju	Shaban Prelvukaj	84	3.100
72.	Projekat planiranja i realizacije kratkometražnog filma »Cervantes«	NVO “Ad hoc”	84	5.648
73.	Analiza doprinosa afirmaciji kulturnog i nacionalnog identiteta Muslimana Crne Gore od strane organizacija kulture i drugih subjekata	Nedim Čoković	84	4.400
74.	Promocija CD/DVD izdanja „Digitalna antologija –hrvatsko pjesništvo Boke kotorske“	Dijana Milošević	84	4.000
75.	Specijalno izdanje bibliografije članaka i autora u časopisu	Tripo Schubert	83	3.000

	„Hrvatski glasnik“			
76.	Edukacija i afirmacija mladih o očuvanju nacionalne i etničke posebnosti bošnjaka Crne Gore	Senadija Murić	83	4.000
77.	Thesaret e trashigimise kulturore te shqiptareve Blago kulturne baštine Albanaca	Alma Sulejmanović	83	3.750
78.	Në derë të oborrit Na kapiji dvorišta	Dr Gani Karamanaga	83	1.500
79.	Manifestimi tradicional letrar »Ora e Maleve” Rozhaje –Edicioni i 9 (nente) Tradicionalna književna manifestacija “Gorska vila” – 9. godina	Ali Daci	83	4.500
80.	Portal www.sehara.me	Adis Pepić	83	4.750
81.	Položaj, tradicija i običaji bošnjačke žene u Crnoj Gori	Greta Čopkov	83	3.000
82.	Knjiga “Kazivanje Ahmet-bega Mušovića”	Veselin Konjević	83	3.000
83.	Moralne norme i običaji u praksi Muslimana Crne Gore	Alma Mulić	83	3.000
84.	Za bolji život Bošnjaka na ruralnom području	Hankija Adžibulić	83	1.500
85.	Tradicionalni mali kuvar- Sofra Ulqinake	Aferdita Cungic	83	1.450
86.	Informimi i mësimdhënësve mbi proceset e reja didaktike në fushen e mesimdhënies bashëkohre, dhe ruajtja e identitetit etnik përmes edukimit dhe arsimit Informisanje nastavnika o novim procesima didaktike na polju savremene nastave i očuvanje etničkog identiteta putem edukucije i nastave	Dr Dritan Ceka	83	3.500
87.	Čun mulja – dokumentarni film	NVO “Pčelarski centar”	83	2.600
88.	Uređenje starog bošnjačkog groblja	Nevresa Muradbašić Grbović	83	3.500
89.	Edukacija Bošnjačkog naroda na teritoriji Berana	Mahija Muratović	83	2.700
90.	Ulcinjske šansone	Isljam Adžemović	83	3.415

91.	Likovno stvaralaštvo i muzika Muslimana u Crnoj Gori	Ganić Nusret	83	5.000
92.	Unaprjeđenje bošnjačke kulturne tradicije u Bijelom Polju	Dalida Kovačević	82	1.200
93.	Kulturno-sportske igre u Mrkojevićima	Anela Đurović	82	4.900
94.	Drama „Nana“ (Majka)	Teatar Teuta	82	4.840
95.	Riznica Muslimanske kulture Bijelog Polja	Mirza Lukač	82	3.500
96.	Izrada suvenira sa bošnjačkim nacionalnim obilježjima	Nedžad Lekić	82	3.600
97.	Poetsko muzička veče “U susret Ramazanu”	Amera Brković	82	3.000
98.	Botimi i librit »Vizione« Štampanje knjige »Vizija«	Qani Osmani	82	3.350
99.	Plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina-Bošnjaka Crne Gore	Melisa Mujanović	82	1.900
100.	Doprinos očuvanju i zaštiti spomenika kulture Muslimanskog naroda Bijelog Polja	Began Čoković	82	4.800
101.	Sačuvati od zaborava kulturu bošnjačkog naroda	Elvir Žigović	82	3.200
102.	Očuvajmo tradiciju	Orhan Orahovac	82	3.500
103.	Približavanje bošnjačkih nacionalnih obilježja bošnjačkom narodu kroz starine	Ado Mekić	82	3.000
104.	Katalogu i veshjeve kombetare ne treven e Anes se Malit Katalog nacionalne nošnje na području Anamalit	Sabri Salaj	82	3.815
105.	Tradicija Bošnjaka sjevera Crne Gore	Azra Kalender	82	1.750
106.	Tradicija moj ponos	Ruzmir Osmanović	82	2.400
107.	Muzička tradicija Muslimana Bijelog Polja	Samir Zaimović	82	7.200
108.	Bošnjačka kultura	Demokratski progres	82	2.000
109.	Sačuvati od zaborava tradiciju bošnjačkog naroda	Nedžad Mehović	82	1.750
110.	Izdavačka djelatnost	Srpski nacionalni savjet Crne Gore	82	23.000
111.	Gjurmë dhe gjurmime filologjikë Tragovi i filološka istraživanja	Prof dr Ruzhdi Ushaku	81	2.300

112.	Letnja škola harmonike u Petnjici	Mirsad Tarhaniš	81	1.500
113.	Istraživački rad “Učešće bošnjačke kulture i običaja u crnogorskom multikulturalizmu”	Sanela Novalić	81	2.800
114.	Štampanje zbirke pjesama	Amina Kuč	81	1.100
115.	Pasha fikun e Ullinin Vidjeh smokvu i maslinu	Sami Mišeri	81	1.300
116.	Prikaz kulture u svim kulturološkim odrednicama Muslimana u Bijelom Polju	Damir Drpljanin	81	5.500
117.	Savremeno žensko pismo u bošnjačkoj litereaturi	Dijana Tiganj	81	1.300
118.	Bošnjaci i običaji za Bajram	Edis Hoti	81	1.100
119.	Vrijednosti bošnjačke kulture	Jasmin Kanalić	81	1.100
120.	Izrada letaka i fotografije kulturnog identiteta i baštine Muslimana Podgorice i okoline, nekad i sad	Sead Mandić	81	4.900
121.	One su čuvari bošnjačke kulture – naše majke	Sanela Zejnelagić	81	1.700
122.	Nevidljiva historija	Nermina Bašić	81	2.750
123.	Zajedno do očuvanja i razvoja kulturnog identiteta Romske populacije u Crnoj Gori	NVO “Romska nada Nikšić”	80	2.500

- II RASPODJELA SREDSTAVA FONDA ZA 2017.GODINU

Upravni odbor Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava na sjednici održanoj dana 21.07.2017.god. donio je Odluku o drugoj raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2017. godinu.

U drugoj raspodjeli za sredstva Fonda konkurisalo je 215 projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 1.329.207,73€. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je 46 projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćeno 98 projekta. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 4 projekta. Od 169 projekta koji su ispunili konkursne uslove, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 67 projekata, sa ukupnim iznosom od 292.926,00€.
Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u II raspodjeli za 2017.godinu, iznosi 4.372,03€.

r/b	**Naziv projekta**	**Naziv nosioca projekta**	**Bodovi**	**Odobreni iznos sredstava**

				u €
1.	Punimi i rrobave kombetare per burra dhe gra per SHKA "Maja e Karanfilit" Vuthaj Izrada nacionalnih nošnji za muškarce i žene za potrebe KUD "Maja e Karanfilit" Vusanje	"Maja e Karanfilit" Vuthaj Guci	95	8.300,00
2.	Zaštita identiteta srpskog naroda u Crnoj Gori	SKC "Stefan Nemanja"	94	24.300,00
3.	Srpske novine	NVO "Društvo za ravnopravnost i toleranciju"	93	23.000,00
4.	Izdavačka djelatnost	Srpski nacionalni savjet Crne Gore	92	14.400,00
5.	Časopis "Hrvatski glasnik"	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	92	6.000,00
6.	Serijali Srpske TV	NVO "Društvo za ravnopravnost i toleranciju"	91	25.000,00
7.	Poema e mergimit-Kolaž poezija, priče iz života svog i drugih, porodična stabla albanskih plemena iz Plava i Gusinja sa kratkom istorijom	Hasnija Gjonbalaj	90	2.550,00
8.	Ostvarivanje Ustavom zajamčenih prava manjinskog muslimanskog naroda Crne Gore (član 79 Ustava)	Matica muslimanska Crne Gore	90	5.000,00
9.	Tradicija i kultura Muslimana Crne Gore	NVO "Korak nade"	90	2.500,00
10.	Žene, njihov uticaj u čuvanju etničke posebnosti	TV "Boin"	90	3.200,00
11.	Štampanje VIII izdanja časopisa “Alav"	NVO "Romski kulturni centar"	90	6.000,00
12.	Svjetski dan Roma	NVO "Udruženje Roma Crne Gore"	90	7.600,00
13.	Kratak film "The girl of my dream	Gezim Mavriq	90	1.585,00

	II"			
14.	Muzičko folklorna baština Istočne Crne Gore-dokumentarni film	Eldar Lakota	90	4.000,00
15.	Evidentimi dhe leximi i gurvarreve me mbishkrime arabe-osmane në pjesën urbane të komunës së Ulqinit dhe fshatrave në rrethinen e tij si dhe përgatitja e tyre për botim Evidentiranje i tumačenje nadgrobnih spomenika sa arapsko-osmanskim natpisima na gradskom području opštine Ulcinj i okolnim selima i priprema za štampanje	Ali Bardhi	89	5.000,00
16.	Manifestimi "Ditët e Diasporës në Anë të Malit 2017” Manifestacija “Dani dijaspore u Anamalit 2017”	OJQ "Biznis klub Anamalit"	88	2.400,00
17.	Garat e Recituesve të Rinj 2017 Takmičenje mladih recitatora 2017	Fondacioni "Studenti"	88	1.820,00
18.	Arheološka riznica Bihora -Torine	NVO "Centar za kulturu - Bihor" Petnjica	88	3.000,00
19.	Deputetët Shqiptarë në Malin e Zi në 70 vjet (1946-2016) –studim Albanski poslanici u Crnoj Gori u zadnjih 70 godina (1946-2016)- istraživanje	Gjekë Gjonaj	87,5	3.000,00
20.	Alka (publikacija)-ulazni portali, vrata i kapije bošnjačkih objekata slikom i riječju	Emir Alihodžić	87	3.000,00
21.	Različitost na djelu	NVO "Tolerancija"	87	6.000,00
22.	Festival folklora "Rapsha 2017"	NVO "KUD Rapsha"	87	4.000,00
23.	Mrkovska kuća	Mirsad Rašketić	87	4.500,00

24.	Trodnevna manifestacija: "Kulturna razglednica Muslimana u Crnoj Gori"	Murat Međedović	86	4.500,00
25.	"Zëri i detit", 4+ “Glas mora”, 4+	Hajro Ulqinaku	86	1.000,00
26.	Deveti broj časopisa "Osvit-glas Muslimana Crne Gore"	Matica muslimanska Crne Gore	86	3.500,00
27.	web portal www.bosnjackiportal.me-bošnjački portal	Almir Koljenović	86	2.500,00
28.	Prezantimi i kultures kombetare pertej kufijve Predstavljanje nacionalne kulture izvan granica	OJQ "Art Dulcinium"	86	2.850,00
29.	Zvaničan websajt Romskog nacionalnog savjeta www.romskisavjet.me	Muhamed Uković	85	2.500,00
30.	Štampanje i promocija knjige "Balkanski evnuh"	Dina Murić	85	2.500,00
31.	Kulturna baština Plavsko-Gusinjskog kraja (Dokumentarni film)	Admir Kolašinac	85	2.100,00
32.	Od Kvarnera pa do lijepe Boke	Poly Gjurgjević	85	2.000,00
33.	"Albanci i ja"-putopisni esej	Jovan Nikolaidis	85	1.650,00
34.	Tragom izgubljenih duša	Adisa Purišić	85	2.500,00
35.	Tragom kulturne baštine Srba u Crnoj Gori	Milica Popović	85	1.150,00
36.	Bibliografija muslimanskog naroda Crne Gore 2004-2010	Centar za regionalnu saradnju	85	5.000,00
37.	Znanje nam otvara vrata budućnosti	NVO "Romi u usponu"	85	3.000,00
38.	Hrvatski kulturni korner "Plodovi života"	Zajednica Hrvata i prijatelja -Crna Gora	85	2.100,00
39.	Bošnjaci u kontekstu antiislamske	Forum Bošnjaka Crne	85	4.500,00

	kampanje	Gore		
40.	Štampanje i promocija knjige Braha Adrovića "Velika šetalica"-humorističko satirične pjesme	Braho Adrović	85	1.400,00
41.	Očuvanje kulturne baštine Bošnjačkog naroda kroz simpozijume	Jasna Durović	85	3.810,00
42.	Radio Dux i portal www.radiodux.me	NVO Hrvatska krovna zajednica "Dux Croatorum" Radio Dux	85	15.300,00
43.	Izrada studije optimalnog modela upravljanja Starim gradom "Kalaja"-Ulcinj	Arsllan Hajdinaga	85	1.900,00
44.	Protiv predrasuda i diskriminacije	NVO "Romi u sportu" Podgorica	84	3.300,00
45.	Čuvari nasljeđa-Knjiga/zbornik	Marina Vuković	84	3.700,00
46.	Vrijednosti bošnjačke kulture	Esad Ćeman	84	3.000,00
47.	Botimi i temes magjistrale "Shtypi malazias për çështjen Shqiptare 1990-2000"; Botimi i romanit "Roja e nderit" Štampanje Magistarskog rada »Crnogorski štampani mediji o albanskom pitanju 1990-2000.godine«; Štampanje romana »Čuvar časti«	Robert Camaj	83	2.030,00
48.	Kulturno nasljeđe Muslimana u Crnoj Gori	Lejla Bektašević	83	3.200,00
49.	Različitosti o kulturi i jeziku Roma-kroz radionice	Petar Martić	83	4.000,00
50.	Paganska Korijen	Skender Osmani	83	1.250,00
51.	Nabavka bariton saksofona	Glazbeno prosvjetno društvo Tivat	83	1.850,00
52.	Ropojanski dani	NVO "Ropojan Vas zove"	83	2.000,00
53.	Promocija i afirmacija folklorne baštine bošnjačkog naroda	Semina Kurpejović	83	3.210,00

54.	Sot veprojme-kujtojme te shkuaren e ruajme te ardhmen Djelujmo danas-prisjetimo se prošlosti i sačuvajmo budućnost	Vait Nikaj	83	4.000,00
55.	Promocija i afirmacija osobenosti identiteta bošnjačkog naroda u Crnoj Gori kroz okrugle stolove i radionice	Mersiha Rastoder	83	2.810,00
56.	Bošnjaci u kulturno-historijskom kontekstu II	Sead Šahman	82.5	2.000,00
57.	Sudbina šest gradskih podgoričkih džamija od nastanka do danas	Majda Džaferadžović	82.5	2.500,00
58.	Turcizmi u govoru bošnjačkog naroda u rožajskom kraju	Kurpejović Nerkesa	82.5	1.500,00
59.	"Në safari"- novella “Na safariju” - novela	Asllan Bisha	82	1.250,00
60.	Umjetnost Muslimana izražena kroz slikarstvo i maketarstvo	Darmin Ganić	82	2.200,00
61.	Han-mjesto susreta Bošnjaka	Nermin Softić	82	2.000,00
62.	Štampanje i promocija knjige "Rodno mjesto" Zumbera Muratovića	Zumber Muratović	82	2.000,00
63.	Predromanička arhitektura na tlu Hrvatske (izložba)	Zajednica Hrvata i prijatelja -Crna Gora	81	1.800,00
64.	Islamska zajednica u Crnoj Gori i njen značaj u očuvanju i unaprijeđenju vjerskog identiteta, svih Muslimana u Crnoj Gori	Zijad Halilović	80	3.010,00
65.	Tradicionalni običaji u muslimanskim porodicama za vrijeme Ramazana i ramazanskog Bajrama i Kurban Bajrama	Lejla Bećić	80	4.000,00
66.	Između zvijezda i blata	Alma Rastoder	80	1.400,00
67.	Budi i ti osnažena Romkinja	Sandra Avdula	80	3.000,00

Tokom 2017. godine za sredstva Fonda konkurisalo je 536 projekata, sa zahtjevima za finansijsku podršku u ukupnom iznosu od 3.586.049,15€. Zbog neispunjavanja formalno-pravnih uslova iz procedure odlučivanja eliminisano je ukupno 125 projekata. Zbog nedovoljnog broja bodova raspodjelom nije obuhvaćen 212 projekata. Po osnovu eliminatornih kriterijuma odbijeno je 9 projekata. Od 411 projekta koji su ispunili konkursne uslove, finansijskom podrškom obuhvaćeno je 190 projekata sa ukupnim iznosom od 972.926,00€.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava je tokom 2017. godine raspodijelio ukupno 972.926,00€ za projekte koji se bave očuvanjem i razvojem nacionalne i etničke posebnosti, unapriđenja kulturnog identiteta i baštine, razvoja jezičkog identiteta i unapriđenje vjerskog identiteta manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori, kao i zaštitom i unaprjeđivanjem manjinskih prava.

Prosječan iznos finansijske podrške Fonda po podržanom projektu u 2017.god. iznosi 5.120,67€.

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih i elektronskih medija u Crnoj Gori u 2017. godini, najveći broj njih se, kao i u prethodnom periodu, finansira/sufinansira iz sredstava Fonda: Radio Elita, TV Boin, TV Teuta, časopis Osvit-glas Muslimana Crne Gore, Časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja-Malesia, časopis Almanah, časopis Hrvatski glasnik, Radio Dux i portal www.radiodux.me, Informativni portal Roma i Egipćana, Radio Roma, časopis Alav, web sajt Romskog savjeta, Srpske novine, Srpska TV, Srpski radio, portal www.srpskenovinecg.com.

Stručna služba Fonda vrši monitoring i evaluaciju realizacije projekata koje je finansirao ili sufinansirao Fond, praćenje dinamike realizacije i dinamike trošenja sredstava, kao i izvještavanje o eventualnom nenamjenskom ili neracionalnom trošenju sredstava iz podrške Fonda.

Ugovorima o finansiranju/sufinansiranju finansijskom podrškom Fonda obuhvaćenih projekata, Fond je obavezao korisnike/ce njegovih sredstava da Stručnoj službi Fonda dostavljaju izvještaje o realizaciji projekata, kako fazne, tako i konačne, koji su potkrijepljeni validnom finansijskom dokumentacijom kojom se dokazuje opravdanost trošenja sredstava. Pored toga, korisnici/e su obavezani da im izvještaji budu potkrijepljeni i audio-vizuelnom dokumentacijom, kao i dokazima o medijskoj propraćenosti manifestacija podržanih sredstvima Fonda.

Fond je obavezao korisnike/ce njegovih sredstava da obavještavaju Stručnu službu Fonda o datumima i mjestima održavanja manifestacija u okviru realizacije podržanih projekata, a svoju Stručnu službu da, u okvira monitoringa realizacije projekata, na takve manifestacije delegira svoje predstavnike/ce.

Stoga predstavnici/e Fonda redovno prisustvuju veoma raznorodnim i mnogobrojnim manifestacijama diljem Crne Gore, koje su finansirane sredstvima naše institucije.

Predstavnici/e Fonda imali su priliku da prisustvuju prezentacijama i promocijama umjetničkih, stručnih i naučnih tvorevina pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica, podržanih sredstvima Fonda, u susjednim državama, u njihovim veoma respektabilnim institucijama.

Fond na svom web sajtu www.fzm.me redovno ažurira podatke o korisnicima sredstava Fonda, odnosno o realizaciji njihovih projekata, ocjeni njihovih narativnih i finansijskih izvještaja, kao i statističke podatke za svaku raspodjelu pojedinačno od 2008. godine.

U 2017. godini Fond je na promotivnim štandovima međunarodnih sajmova knjiga u Sarajevu (april), Podgorici (maj), Ulcinju (avgust) i Tirani (novembar) izložio književna djela koja su korisnici sredstava Fonda, pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica, objavili na svojim jezicima, zahvaljujući finansijskoj podršci Fonda.

Fond je u toku 2017. godine zaposlio jedno lice na radno mjesto Viši namještenik-vozač-kurir.

U 2018. godini, izvršena raspodjela sredstava projektima, u ukupnom iznosu od 755.293,00€, dok je razlika od 228.454,43€ vraćena Budžetu Crne Gore jer je Komisija za vrednovanje procjenila da je nedovoljan broj projekata (od onih koji su zadovoljili formalno-pravne uslove) zaslužio kvalitetom da bude finansijski podržan, te su odbijeni sa nedovoljnim brojem bodova.

Na raspisani Javni konkurs za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima iz člana 36 stav 1 Zakona o manjinskim pravima i slobodama za 2018. godinu, pristiglo je ukupno 235 blagovremenih projektnih prijava, od kojih su 143 ispunili uslove Javnog konkursa, 92 nisu ispunili uslove Javnog konkursa. Neblagovremeno su pristigle 4 projektne prijave koje nisu razmatrane.

Finansijskom podrškom obuhvaćeno je 97 projekata sa ukupnim iznosom od 755.293,00€. Prosječan iznos finansijske podrške Fonda projektima u 2018. godini iznosi 7.786,52€.

Redni broj	Naziv projekta	Nosilac projekta	Odobreni iznos	Broj bodova
1.	Mare Nostrum	Crnogorsko Slovačko prijateljstvo - CSP	6.996,00	100
2.	Bibliografija radova o manastiru Sveta Trojica kod Pljevalja	Marija Knežević	4.000,00	100

3.	Štampanje IX broja časopisa Alav	NVO Romski kulturni centar	9.000,00	100
4.	Dokumentarni film „Izbjeglice sa Kosova u Crnoj Gori 1999.godine“	Velibor Čović	24.700,00	98
5.	Baština	Almanah	17.790,00	98
6.	Časopis Hrvatski glasnik	Hrvatsko građansko društvo Crne Gore	22.602,00	98
7.	Poštivanje tradicije Bokeljske mornarnice i portal	Hrvatsko kulturno društvo “Tomislav”	1.596,00	98
8.	Kulturne večeri Albanaca u Crnoj Gori	Gzim Baljević	7.500,00	98
9.	Paviljon 2018	Majda Mučić	3000,00	97
10.	Afirmacija Bošnjaka i Muslimana u južnom dijelu Crne Gore	Damir Ljuca	9.000,00	96
11.	Sačuvajmo jezik od zaborava	NVO Romska duša	9.458,00	96
12.	Interkulturalno-multikulturalno obrazovanje od edukativne prakse do školske politike	Adna Rastoder	5.750,00	95
13.	Možemo zajedno	Ninoslav Minić	16.000,00	94
14.	Istorija Roma – Istorija Rromani	NVO Romsko vrijeme	6.000,00	94
15.	Monografija Albanci u Crnoj Gori	Suzana Dushaj	8.800,00	94
16.	Bošnjačko slovo	Elmina Kalač	7.000,00	94

17.	Albansko umjetničko veće	Aferdita Ljaić	7.000,00	94
18.	Časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja „MALESIA“, br.13	Udruženje za kulturu i društvena pitanja „Malesia“	4.800,00	94
19.	Učimo kroz kviz	Tv Boin	6.300,00	94
20.	Monografija Podgoričkih Muslimana	Dino Mandić	9.540,00	94
21.	Proslava 8 aprila –Svjetski dan Roma	NVO Udruženje Roma Crne Gore	10.746,00	94
22.	Kotorski Misal	Ana Vuksanović	12.000,00	93
23.	Međukulturni dijalog – upoznavanje kultura manjinskih naroda u Crnoj Gori	Senada Škrijelj	6.400,00	92
24.	Informativni portal – „Bošnjačke novosti“	Ermina Rujović	5.000,00	92
25.	Izrada i promocija bošnjačko-muslimanskih suvenira	Nermina Muhović	8.000,00	92
26.	Ljetnja škola interetničkog dijaloga za djecu svih nacionalnosti	Emrah Demić	9.000,00	92
27.	Spoj različitosti kultura na sjeveru Crne Gore	Mirza Avdić	6.300,00	92
28.	Radionice za djecu Bošnjačke i Albanske nacionalnosti	Sanida Agić	6.000,00	92
29.	Rožaje- grad različitosti	Merita Ramović	5.350,00	92

30.	Bošnjaci u Crnoj Gori - kultura, tradicija i istorija	NVO Avlija	7.720,00	92
31.	Proslost živi život	Ogranak matice Hrvatske u Boki	3.812,00	92
32.	Izrada multimedijalnog koncepta kulturnog identiteta i baštine Rožaja i okoline	Muamer Kalač	12.450,00	91
33.	Vrijedne Bošnjakinje	Slada Radič	5.800,00	91
34.	Sačuvajmo tradiciju	Sos telefon za žene i djecu žrtve nasilja	4.285,00	91
35.	Ljepota je u različitosti	Slobodan Peruničić	8.000,00	91
36.	Portal za afirmaciju Bošnjaka u Crnoj Gori	Adisa Hasanović	10.000,00	90
37.	Očuvanje pjesama i igara katoličkog stanovništva Boke Kotorske	Folklorna grupa Crna Gora	1.900,00	90
38.	Očuvanje bošnjačkog jezičkog gnijezda	Selma Dautović	7.000,00	90
39.	Bihorske sumnje i revija Kazivar	Centar za kulturu Bihor	8.180,00	90
40.	Zbogom tradicijo	Osnažena romkinja	6.300	89
41.	Web radio Bošnjačke omladine	Rahman Škrijelj	8.000,00	88
42.	"Bokeško - dubrovački splet"- poveznica kultura kroz dramsku formu	Dijana Milošević	5.780,00	87

43.	Husein – Paša Boljanić i njegove zadužbine (u povodu 450-te godišnjice Husein Pašine džamije u Pljevljima)	Islamska zajednica u Crnoj Gori Mešihat Islamske zajednice	18.080,00	87
44.	Bošnjački kulturni vodič – Kulturno nasljeđe Bošnjaka Rožaja	Alen Mujević	8.000,00	87
45.	Stanovništvo kadiluka Bihor i trgovište u osmanskim popisima iz 1830/31. godine	Admir Dž. Adrović	7.000,00	86
46.	Monitoring zastupljenosti Bošnjaka na javnoj sceni	Ema Luboder	9.000,00	85
47.	Škola tolerancije	NVO Za bolje sjutra	7.230,00	84
48.	Audio materijal bošnjačke književnosti Crne Gore	Hankuša Hajderpašić	4.900,00	84
49.	Očuvanje kulturno-historijskog kontinuiteta Bošnjaka	Društvo sa ograničenom odgovornošću lokalni javni emiter „Radio televizija Rožaje“	18.500,00	84
50.	Izdavanje romana „Linija života“	Rasim Gutić	2.500,00	83
51.	Očuvanje nacionalnog identiteta kroz pjesmu i igru	KUD Vrelo Ibra	6.000,00	83
52.	Žene su čuvari kulturne	Seada Pokrklić	5.400,00	

	baštine			83
53.	Kulturno-istorijsko naslijeđe Muslimana u Crnoj Gori – Cyber muzej	Elmedin Kurpejović	5.500,00	83
54.	Proširenje dometa slušanosti vjerskog radija za bošnjačko-albanske manjine	Mešihat Islamske zajednice u Crnoj Gori – Radio „Fatih“ – Radio „Fatih“	10.400,00	82
55.	Informisanje je vaša obaveza, a naše pravo / Da se zna ko smo	Bahrija Kurpejović	10.000,00	81
56.	Očuvanje i vrednovanje Muslimanske i Bošnjačke tradicije, običaja na seoskom području kroz objektiv Crnogorca Pravoslavca	Željko Đukić	7.750,00	80
57.	Radio Dux i portal www.radiodux.me	Hrvatska krovna zajednica Dux Croatorum	26.447,00	80
58.	Tolerancija je važna – za dijalog i saradnju	Građanska inicijativa mladih	5.200,00	80
59.	Kalimera poetike Basri Çapriqi 2019Poetska kalimera Basri Čaprići 2019	Art club	8.195,00	80
60.	Bošnjačka sofra – manifestacija promocije bošnjačke kuhinje	Alma Osmanović	5.300,00	78
61.	Očuvanje običaja, arhitekture i kulture bošnjaka kroz snimanje	NVO Centar za edukaciju djece i mladih Rožaje	8.720,00	

	dokumentarnog filma, i edukaciju mladih			78
62.	Seanema Film Festival	Seanema Film Festival	9.900,00	78
63.	Botimi i librit ”Udhëtim në kështjellat ilire në Mal të Zi” Objavljivanje knjige “Putovanje po ilirskim kulama u Crnoj Gori”	Gazmend Čitaku	4.100,00	78
64.	Montenegro halal sajam 2019	Udruženje za promociju i razvoj Islamske ekonomije	9.690,00	77
65.	Bošnjačke kule	Ermina Kalač	6.700,00	77
66.	Edukacija mladih o očuvanju nacionalne posebnosti Bošnjaka	Selma Dautović	3.950,00	77
67.	Monografija bošnjačkih književno-umjetničkih autora Crne Gore – lik i djelo	Iljaz Halilović	5.100,00	77
68.	Stavovi pripadnika Bošnjačke nacionalne zajednice o stepenu zaštite njihovih prava-istraživanje.	Kemal Agović	6.925,00	77
69.	Istraživanje poštovanja manjinskih prava u Crnoj Gori	Dino Tutundžić	6.516,00	77
70.	Suveniri Srba	Stefan Vukićević	7.830,00	76
71.	Mala škola hrvatskog jezika	NVO Gjurgjevo brdo	11.176,00	76
72.	Gra të shquara shqiptare në Mal të Zi	Radio Elita	10.690,00	

	Sposobne albanske žene u Crnoj Gori			76
73.	Bošnjačka omladina i njihova edukacija za javne nastupe i govore	Sadam Luković	8.000,00	75
74.	Malesorske igre (Vallet malesore)	Štjefan Ujkić	4.000,00	75
75.	Pejzažna arhitektura srpskih srednjovjekovnih manastira pljevaljskog kraja	Vaso Knežević	3.450,00	74
76.	Bošnjaci – juče, danas, sjutra	Armin Šahmanović	2.000,00	74
77.	Romski radio-prozor u svijet	NVO Udruženje Roma Crne Gore	15.254,00	73
78.	Epika Bošnjaka	Mersada Sutović	3.122,00	73
79.	Promocija, afirmacija i ocuvanje naconalne i etnicke posebnosti kroz edukaciju mladih	NVO Proevropska liga Crne Gore	9.350,00	72
80.	Unaprijeđenje i promocija bošnjačke kuhinje u cilju očuvanja posebnosti bošnjačkog naroda u Crnoj Gora	NVO Udruženje građana za edukaciju, savjetovanje i istraživanje	6.500,00	72
81.	Bošnjačka dijaspora	Edip Hadžimuhović	6.100,00	70
82.	Obilježavanja događaja od istorijskog značaja za srpski narod	Srpski kulturno sportski centar Karađorđe	24.143,00	70

83.	Edukacija mladih da nacionalne razlike nisu mana već prednost	Adnan Ramović	4.500,00	68
84.	Islamski put Bošnjaka	Alen Kalender	8.000,00	68
85.	Bošnjačka književnost u Plavu i Gusinju	Besim Gutić	3.000,00	68
86.	Vi ste očuvale našu kulturu	Almera Bralić	2.920,00	68
87.	Mediji i manjine - doprinos toleranciji, poštovanju i razumijevanju	Đakomo Adriatic	4.625,00	67
88.	Dobra djela nadžive vremena – Saga o Pavi i Ahmetu	Edita Dautović	6.250,00	67
89.	Festival sevdaha „Sevdalinko u srcu te nosim“- narodno pjevanje Muslimana	Suada Drpljanin	5.065,00	66
90.	Jezik Bošnjaka u Crnoj Gori	NVO Za bolju budućnost	5.500,00	65
91.	Promocija interkulturnog dijaloga, tolerancije i poštovanja u opštini Rožaje	Omer Kalač	1.500,00	64
92.	Kategorizacija spomenika kulture muslimana	NVO 30 Septembar	4.800,00	64
93.	Multikulturalno stvaralaštvo u Crnoj Gori	Nvo Spirit Art Montenegro	8.200,00	63
94.	Projekti “Ekspozita e përhershme e veshjeve popullore“ Projekat “Trajna izložba narodnih	Musa Hoxhiq	5.670,00	63

	nošnji”			
95.	Kultura i tradicija bošnjačke posebnosti na području Rožaja	Adelina Husović	3.700,00	61
96.	Rite të dasmes në Krajë, momografi, botim libri Rituali svadbi u Krajini, monografija, objavljivanje knjige	Ali Gjecbritaj	2.900,00	59
97.	Elementi kulturne baštine (materijalne i duhovne) Muslimana na sjeveru Crne Gore	Enver Međedović	5.190,00	57

U okviru informisanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica putem štampanih i elektronskih medija u Crnoj Gori u 2018. godini, iz sredstava Fonda su finansirani/sufinansirani: časopis za kulturu, nauku i društvena pitanja-Malesia, časopis Hrvatski glasnik, časopis Alav, časopis Almanah, Radio Dux i portal www.radiodux.me, Radio Roma, Radio Elita, Radio Fatih, TV Boin, Informativni portal – „Bošnjačke novosti“, portal za afirmaciju Bošnjaka u Crnoj Gori.

Stručna služba Fonda vrši monitoring i evaluaciju realizacije projekata koje je finansirao ili sufinansirao Fond, praćenje dinamike realizacije i dinamike trošenja sredstava, kao i izvještavanje o eventualnom nenamjenskom ili neracionalnom trošenju sredstava iz podrške Fonda.

Ugovorima o finansiranju/sufinansiranju finansijskom podrškom Fonda obuhvaćenih projekata, Fond je obavezao korisnike/ce njegovih sredstava da Stručnoj službi Fonda dostavljaju konačne izvještaje o realizaciji projekata koji su potkrijepljeni validnom finansijskom dokumentacijom kojom se dokazuje opravdanost trošenja sredstava. Pored toga, korisnici/e su obavezani da im izvještaji budu potkrijepljeni i audio-vizuelnom dokumentacijom, kao i dokazima o medijskoj propraćenosti manifestacija podržanih sredstvima Fonda.

Fond je obavezao korisnike/ce njegovih sredstava da obavještavaju Stručnu službu Fonda o datumima i mjestima održavanja manifestacija u okviru realizacije podržanih projekata, a svoju Stručnu službu da, u okvira monitoringa realizacije projekata, na takve manifestacije delegira svoje predstavnike/ce. Stoga predstavnici/e Fonda redovno prisustvuju veoma raznorodnim i mnogobrojnim manifestacijama diljem Crne Gore, koje su finansirane sredstvima naše institucije. Predstavnici/e Fonda imali su priliku da prisustvuju

prezentacijama i promocijama umjetničkih, stručnih i naučnih tvorevina pripadnika manjinskih nacionalnih zajednica, podržanih sredstvima Fonda.

Fond na svom web sajtu www.fzm.me redovno ažurira podatke o korisnicima sredstava Fonda, odnosno o realizaciji njihovih projekata, ocjeni njihovih narativnih i finansijskih izvještaja, kao i statističke podatke za svaku raspodjelu pojedinačno od 2008. godine.

U 2018. godini, Fond je na promotivnom štandu Međunarodnog sajma knjiga u Podgorici (maj), izložio književna djela koja su korisnici sredstava Fonda, pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica, objavili na svojim jezicima, zahvaljujući finansijskoj podršci Fonda.

Fond je u toku 2018. godine, zaposlio jedno lice na određeno vrijeme radi zamjene privremeno odsutnog državnog službenika, na radno mjesto Samostalna savjetnica i za monitoring i evaluaciju projekata.

Član 13 – Ekonomski i socijalni život

a) Odabrani stavovi ili tačke (naznačeni su boldovanim slovima)

stav	1:
tačka	a:
“	b:
“	**c:**
“	d:
stav	2:
tačka	a:
“	b:
“	c:
“	d:
“	e:

Jedan od ekonomskih imperativa Crne Gore je ujednačen regionalni razvoj. Ova činjenica je veoma značajna i sa aspekta zaštite i unapređenja manjinskih prava, s obzirom na činjenicu da je veliki broj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica skoncentrisan na manje razvijenim sjevernim područjima.

Politika regionalnog razvoja predstavlja jedan od najznafajnijih instrumenata razvojne politike, koji se realizuje intervencijom u distribuciji razlifitih aktivnosti između pojedinih regiona, a obifno je usmjerena na raspodjelu ekonomskih aktivnosti, pri femu se jedan od ciljeva festo odnosi na smanjenje razlika u nivou razvijenosti između regiona u zemlji.

Polazedi od toga da su ključni prioriteti razvoja na nacionalnom nivou postizanje pametnog, održivog i inkluzivnog rasta, u funkciji njihovog dostizanja, definisan je strateški cilj Strategije regionalnog razvoja za period 2014-2020. godina, a to je postizanje ravnomjernijeg socio-

ekonomskog razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, zasnovanog na konkurentnosti, inovativnosti i zapošljavanju, koji de se realizovati kroz sektorski pristup, odnosno prioritetne oblasti razvoja.

Strategija dalje razrađuje navedene prioritetne oblasti na nivou tri geografska regiona u Crnoj Gori, radi dostizanja strateškog cilja regionalnog razvoja Crne Gore, odnosno ostvarivanja pametnog, inkluzivnog i održivog rasta.

Član 14 – Prekogranična razmjena

Odabrani stav (naznačen je boldovanim slovima)

stav a:
“ b:

U okviru finansijske perspektive 2014-2020 Crna Gora učestvuje u 4 bilateralna programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija, Crna Gora – Kosovo, Bosna i Hercegovina – Crna Gora i Srbija – Crna Gora; 2 trilateralna INTERREG-IPA programa Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora i Italija – Albanija – Crna Gora; te 3 transnacionalna programa – Jadransko-jonski, Mediteranski i Dunavski transnacionalni program. Programi imaju za cilj promovisanje dobrosusjedskih odnosa i socio-ekonomskog razvoja pograničnih regija.

Vrijednost prekograničnih i transnacionalnih programa u kojima Crna Gora učestvuje u periodu 2014-2020 je oko 845 miliona eura, od kojih je za bilateralne programe opredijeljeno 43 miliona eura, za trilateralne programe 160 miliona eura, a za transnacionalne programe 642 miliona eura, od čega za zemlje korisnice Ipe 53 miliona eura.

Kroz navedene programe trenutno se sprovodi 100 projekata sa učešćem crnogorskih organizacija i institucija, 77 projekata u okviru trilateralnih i transnacionalnih programa, vrijednosti oko 105 miliona eura, od čega je za crnogorske partnere opredijeljeno oko 13,4 miliona eura, i 23 projekta u okviru bilateralnih programa, ukupne vrijednosti 7,7 miliona eura.

Korisnici projekata su državne institucije, javna preduzeća i ustanove, lokalne samouprave, organizacije civilnog društva, škole, univerziteti, vjerske zajednice. Programi se sprovode kroz periodično objavljivanje javnih poziva za podnošenje prijedloga projekata. Broj dosadašnjih prijava projektnih predloga ukazuje na izuzetnu zainteresovanost institucija i organizacija s obje strane granice da zajednički realizuju projekte koji treba da doprinesu socio ekonomskom razvoju pograničnih područja.

Projekti koji se trenutno sprovode u okviru bilateralnih programa se u najvećoj mjeri odnose na akcije u oblasti zaštite životne sredine, podsticanja zapošljavanja, mobilnost radne snage i socijalnu i kulturnu inkluziju, te promociju turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa. Kroz trilateralne i transnacionalne programe, podržavaju se projekti u oblastima zaštite životne sredine i adaptacije na klimatske promjene, energetske efikasnosti, konkurentnosti i

inovacija, zaštite i promocije prirodne i kulturne baštine, održivog saobraćaja i unapređenja usluga u javnom zdravstvu.